

ПОЗАУРОЧНА ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЩО ПЕДАГОГУ ПОТРІБНО ЗНАТИ

*Людмила КОНДРАТОВА, доцент кафедри теорії та методики виховання
Запорізької ОАППО,
кандидат педагогічних наук*

Організація проектної діяльності вимагає від сучасного вчителя не стільки викладання, скільки створення умов для прояву в дітей інтересу до пізнавальної діяльності, самоосвіти й використання отриманих знань на практиці. Розглянемо більш детально роль педагога, який організовує проектну роботу з учнями в позаурочний час.

Позаурочні учнівські проекти — це такий вид творчої діяльності учнів, який створюється в поза-чурочний час і спрямований на задоволення потреб [сьогодення та вирішення проблем.

Учителю необхідно знати, що виконання поза-чурочних проектів вирішує багато питань, пов'язаних з роботою класних керівників та педагогів-вихователів. Серед *переваг організації позаурочної проектної діяльності* слід назвати такі:

- урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів дітей у сферах науки, техніки, мистецтва, спорту тощо, тематика яких не входить до складу шкільної програми;
- формування шкільного колективу, розвиток дружніх, творчих стосунків між учнями;
- охоплення проектною діяльністю великої кількості дітей різного віку, які мають спільні інтереси;
- налагодження контактів із позашкільними установами, підприємствами, організаціями, підвищення ефективності взаємодії навчального закладу з ними та встановлення нових ділових контактів;
- залучення до проектної діяльності батьківської громадськості, налагодження співпраці дорослих і дітей;
- виховання таких важливих якостей учнів, як взаємодія, взаємодопомога, самовдосконалення, самореалізація тощо;
- залучення до змістовної позаурочної діяльності учнів усіх соціальних категорій, особливо важковиховуваних дітей, дітей із багатодітних сімей, дітей-сиріт;
- сприяння активності, творчості, цілеспрямованості, наполегливості учнів;
- формування вмінь учнів самостійно працювати для вирішення різноманітних проблем;
- розвиток інтелектуальних здібностей, смаків, інтересів;

- удосконалення відповідальності учнів за власну роботу, уміння планувати, наполегливо працювати, приймати самостійні рішення та оцінювати результати своєї діяльності тощо.

Позаурочні проекти відрізняються від урочних насамперед такими показниками:

- тематикою, яка спрямована на урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів дітей у тих сферах науки, техніки, мистецтва, що не входять до шкільної програми;
- кількістю учасників, бо саме позаурочні проекти допомагають охопити не тільки клас, паралель, а й увесь учнівський колектив;
- можливістю зміцнення дружніх, творчих стосунків між учнями школи, які беруть участь у виконанні проектів;
- можливістю взаємодіяти в ході виконання проекту з позашкільними установами, підприємствами, організаціями, що значно підвищує ефективність діяльності, сприяє встановленню нових ділових контактів тощо;
- можливістю використання проектів різного типу, особливо творчих, пригідницьких, ігрових, рольово-ігрових, спортивних, музичних тощо.

У позаурочний час, коли закінчилися заняття й учні мають вільний час, проектну діяльність учнів можуть організувати не тільки вчителі-предметники, а й класні керівники, педагоги-організатори та заступники директорів із виховної роботи. Завдяки організації позаурочних проектів *класні керівники* можуть вирішувати такі питання, як:

- змістовна організація дозвілля класу;
- налагодження дружніх стосунків у дитячому колективі;
- залучення до проектної діяльності всіх членів класного колективу, а також батьків;
- розв'язання психологічних проблем, поліпшення взаємин між учнями, пошук нових лідерів класу;
- зростання активності, ініціативи, творчості в учнівському колективі;
- самовдосконалення і самореалізація кожного учня;
- покращення взаємин у класному колективі тощо.

Педагогам-організаторам та заступникам директорів з виховної роботи організація учнівських проектів надасть можливість:

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

- пошуку нових форм і методів організації виховного процесу шкільного колективу;
- активного залучення до позаурочної роботи учнів різних категорій (підлітків із девіантною поведінкою, дітей із неблагополучних, малозабезпечених сімей, учнів-сиріт тощо);
- активізації пошукових умінь, ініціативи, творчості, самостійності, урізноманітнення інтересів школярів;
- розвитку інтелектуальних здібностей, відповідальності, уміння планувати, приймати рішення та оцінювати результати діяльності.

Учні школи, виконуючи позаурочні проекти, набувають досвіду вирішення реальних проблем у майбутньому самостійному житті, що сьогодні стає однією з цілей соціалізації підлітків.

Нині у зв'язку зі становленням парадигми особистісно зорієнтованої освіти метод проектів переживає друге народження як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості учня як суб'єкта діяльності, доповнюють соціальні відносини та значно урізноманітнюють виховний процес у закладі освіти.

Сьогодні є очевидним те, що реалізувати принципи особистісно зорієнтованого виховання, використовуючи традиційні підходи, неможливо. Для включення кожного учня в активний пізнавальний та пошуковий процес, заснований на застосуванні отриманих знань, потрібно створити адекватне навчально-виховне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з однолітками, спільної праці під час розв'язання різноманітних проблем. Найбільш перспективним щодо цього є *метод проектів*.

Для того щоб зацікавити дітей і залучити їх до проектної позаурочної діяльності, **керівнику проектів необхідно знати, що:**

- найважливішою умовою участі дітей у виконанні проекту є їхня *зацікавленість* та *високий ступінь інтересу*;
- значну, майже вирішальну роль відіграє *тематика*

кожен учасник проекту мусить чітко усвідомлювати *значущість, корисність і доцільність* виконаної роботи;

- об'єднання дітей у проектні групи та планове виконання завдань має проходити *на добровільних засадах*, без тиску дорослих тощо.

Якщо ці умови створено, керівник організовує проектну позаурочну діяльність, дотримуючись правил та етапів виконання проектних робіт. Для подальшої характеристики і визначення особливостей позаурочних проектів розглянемо їх класифікацію, яка відповідає відомій **класифікації учнівських проектів**.

На основі аналізу педагогічної літератури з питань проектної діяльності ми узагальнили види учнівських проектів за різними ознаками (таблиця 1).

Класифікації учнівських проектів
Таблиця 1

Дослідник	Види проектів
В. Кіпатрик	Творчі, споживчі, проекти розв'язання проблеми, фізико-математичні, технічні, проекти розв'язання історичних або літературних проблем, проекти-вправи
Є. Колінгс	Екскурсійні, проекти-розповіді, звіти, трудові проекте, іпроекти-ігри
О. Пехота	<ul style="list-style-type: none"> • <i>За характером домінантної діяльності</i>: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-зорієнтовані; • <i>за характером контактів</i>: внутрішні, міжнародні; • <i>за кількістю учасників</i>: особистісні, парні, групові; • <i>за терміном виконання</i>: короткі, середньої тривалості, довготривалі
Н. Матяш	Інтелектуальні, матеріальні, сервісні, екологічні, комплексні
Є. Полат	<ul style="list-style-type: none"> • <i>За домінантною діяльністю в проекті</i>: дослідницькі, ігрові, рольові, практико-зорієнтовані; • <i>за характером координації в проекті</i>: проекти з відкритою, явною координацією та проекти з прихованою координацією; • <i>за кількістю учасників</i>: особисті, парні, групові; • <i>за характером контактів</i>: внутрішні (локальні), регіональні, міжнародні; • <i>за змістовим аспектом</i>: монопроект (у межах однієї галузі знань), міжпредметний проект (на стику різних галузей знань); • <i>за тривалістю виконання</i>: короткостроковий, довгостроковий, середньої тривалості

проекту, яку мають обирати самі діти свою роль у проектній діяльності учні визначають *самостійно*, без розподілу вчителем;

Найбільш поширеною є класифікація проектів, запропонована Є. Полат. Дослідниця акцентувала увагу на особливостях проектів, які можуть застосовуватися і в позаурочний час. Так, вона запропонувала *позаурочні проекти поділити* на літературно-творчі, природничо-наукові, екологічні, мовні, культурологічні, спортивні, географічні, історичні, музичні. Інших прикладів класифікації позаурочних проектів у наукових дослідженнях не зустрічаємо.

Роль учителя в організації проектної діяльності учнів

Роль учителя у виконанні позаурочних проектів збігається з характеристикою ролі педагога в ході виконання урочних учнівських проектів.

У певному розумінні вчитель перестає бути «предметником», а стає педагогом широкого профілю. Для цього він як керівник проекту повинен мати високий рівень культури й деякі творчі здібності. Йому потрібно стати генератором розвитку в дитини пізнавальних інтересів і творчого потенціалу. Віднині його авторитет залежить від здатності бути ініціатором цікавих починань. Зацікавленість проектною діяльністю вчителями наразі дуже висока. Беручи участь у проектній діяльності, учитель може створити *умови для розвитку учнів*.

Отже, учитель має декілька *ролей* у ході реалізації проекту:

- *ентузіаст*, який надихає і мотивує учнів на досягнення мети;
- *спеціаліст*, який має знання й уміння в декількох (не обов'язково в багатьох) сферах;
- *консультант*, який організує доступ до інформаційних ресурсів, у тому числі до інших спеціалістів;
- *керівник* (особливо в питаннях планування часу);
- *організатор обговорення* різних способів подолання труднощів, що виникають (людина, яка ставить запитання (за Дж. Піттом) і допомагає знаходити помилки);
- *координатор* групового процесу;
- *експерт*, який аналізує результати виконання проекту.

Найпершим для педагога є питання про *ступінь самостійності учнів*, які працюють над проектом. Учитель повинен вирішувати ті завдання, які виникають перед проектною групою. Педагог приймає рішення про те, які питання учні вирішують самостійно, а які у співпраці з дорослими. *Ступінь самостійності* залежить від багатьох чинників: вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхнього досвіду проектною діяльністю, складності теми проекту, характеру відносин у групі. Перед учителем постає проблема вибору таких видів і продуктів проектною діяльності, які були б адекватні віковим учасників проекту. У початковій школі це може бути малюнок чи композиція, виконана руками дітей. Важливо, щоб теми проекту не нав'язувалися дорослими. Краще, щоб пошук теми в групі «вчитель — учень» проводився засобом «прихованої координації».

Планування, реалізацію, оцінювання проектів також повинні здійснювати самі учні. Не треба забувати, що учні більшість свого часу займаються традиційним класно-урочним навчанням, але не повинні завжди бути тільки виконавцями. Прийом «прихованої координації»

використовується в ході організації проектною діяльності.

Прихована координація — це спосіб організації роботи учнів, коли вчитель не «явно» керує процесом, а тільки радить, пропонує, підказує шляхи вирішення проблеми, іноді виконує роль самого учасника проекту, працюючи разом із дітьми.

Діяльність педагога в умовах підготовки проекту зображено в таблиці 2.

Під час організації проектною діяльності вчитель використовує різні *педагогічні методи*.

Методи організації навчання проектною діяльності

Методи організації та реалізації проектною діяльності мають бути такими, що активізують творче мислення та допомагають виробляти вміння вирішувати проблеми, сприяють найпродуктивнішій розумовій діяльності, цілеспрямованому пошуку вирішення проблеми, створенню ідеального образу та вираженню його в реальному кінцевому продукті.

Основні методи й засоби навчання проектною діяльності бувають:

- **традиційні:**
  - вербальні;
  - практичні;
  - самостійні роботи.
- **нетрадиційні:**
  - дизайн-аналіз;
  - морфологічний аналіз;
  - розумовий штурм;
  - алгоритмічний;

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

- диспут;
- від слова до дії;
- дослідження;
- ранжування;
- фактів;
- змістового бачення;
- гіпотез;
- прогнозування;
- помилок;
- придумування.

Розгляньмо кожну групу методів, що використо-
вуються в проектній діяльності, окремо.

До **традиційних вербальних методів** ми відносимо лекцію, бесіду, розповідь, пояснення.

До **традиційних наочно-практичних методів** ми відносимо демонстрацію, ілюстрацію, лабораторний метод, метод вправ, метод самостійної роботи (таблиця 3).

До **нетрадиційних** ми відносимо такі методи, які допомагають активізувати творчу роботу учнів, сприяють розвитку самостійного мислення та формують навички проектної діяльності.

До цієї категорії ми відносимо методи розумового штурму, дизайн-аналізу, алгоритмічний метод, метод «від слова до дії», метод ранжування. Дамо більш детальну характеристику цих методів.

Метод розумового штурму

Це метод групового розв'язання творчої проблеми або метод комунікативної атаки (Н. Осборн, США, 1937 р.). Основними завданнями методу є збирання щонайбільшої кількості ідей за результатами звільнення учасників обговорення від інерції мислення і стереотипів.

- функціонування на засадах вільного генерування ідей у групі;
- магістральний шлях розвитку творчих здібностей учнів в умовах розкріпачення їхніх інтелектуальних можливостей за рахунок послаблення психологічних бар'єрів;
- зниження рівня самокритичності учнів і запобігання витісненню оригінальних ідей у підсвідомість як небезпечних;

Таблиця 2

Діяльність педагога під час підготовки проекту

Етапи роботи над проектом	Зміст діяльності учнів	Функції вчителя
I. Підготовчий етап	<ul style="list-style-type: none"> Обговорення проблеми, визначення теми, завдань проекту; планування роботи; вибір способів збору інформації, методів аналізу, виду презентації, критеріїв оцінювання 	<ul style="list-style-type: none"> Заявка задуму; характеристика методу проекту; знайомство зі змістом проекту; мотивація пошуку; допомога в постановці завдань; висловлювання припущень; висунення пропозицій, ідей; корекція плану та завдань
II. Практично-виконавчий етап	<ul style="list-style-type: none"> Збір інформації; вирішення проміжних завдань; спостереження за об'єктами; проведення експериментів; анкетування; робота з літературою; аналіз інформації; формулювання висновків; оформлення результатів; колективне обговорення 	<ul style="list-style-type: none"> Спостереження за роботою учнів; непряме керування діяльністю (поради, консультації тощо); корекція підсумкових матеріалів; спостереження за ходом обробки результатів і аналізу інформації; сприйняття звіту; постановка доцільних запитань (у ролі учасника)
III. Завершальний етап	<ul style="list-style-type: none"> Представлення результатів у вигляді презентації; самооцінка результатів (за визначеними критеріями); захист проекту 	Оцінка зусиль учнів, їхньої креативності, якості використання джерел, невикористаних можливостей, творчого потенціалу, якості звіту, презентації, захисту проекту

Характерними особливостями методу є;

- спрямованість на активізацію творчої думки учнів;
- використання засобів, які знижують критичність та самокритичність особистості;

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

Схема 9

- створення умов для появи нових ідей;
- сприяння появі почуття психологічної захищеності.

Метод морфологічного аналізу

В його основу покладено принцип систематичного аналізу (Ф. Цвіклі, Швейцарія, 1942 р.). У процесі розробки нової ідеї учням потрібно скласти матрицю, у якій слід розкрити повний перелік ознак даної ідеї або

учням не просто відрізнити те, що вони бачать, чують, відчують, від того, про що вони думають. Ця робота може виконуватись і в мікрогрупі.

Метод досліджень

Цей метод застосовується при дослідженні природного, культурного, словесного, знакового або іншого об'єкта. Дослідження проходить за таким планом: мета

Алгоритм аналізу

завдання. При цьому відбувається процес знаходження нових, несподіваних та оригінальних ідей шляхом складання різноманітних комбінацій відомих і невідомих елементів.

Аналіз ознак та зв'язків, отриманих із різних комбінацій елементів (побудов, процесів, ідей), застосовується як для виявлення проблеми, так і для пошуку нових ідей (схема 1).

Метод змістового бачення

Цей метод дозволяє завдяки концентрації зору і набутого досвіду побачити першопричину об'єкта, укладену в ньому ідею, внутрішню суть. Він потребує створення в учнів певного настрою для виконання вправи, веде до розвитку в них пізнавальних якостей: інтуїції, осяяння, інсайту. Це емоційно-образне дослідження об'єкта, результати якого в словесній, графічній, образній формах фіксують учні.

Метод евристичного спостереження

Полягає в спостереженні за об'єктом та підготовці до сприйняття нових знань. Спостереження як джерело знань учня, а спосіб їх здобуття пов'язаний із реальністю буття. Спостереження учнів, які отримують власний результат, що містить інформаційний результат; спосіб спостереження, що був застосований; комплекс власних дій і відчуттів, що супроводжували спостереження.

Ступінь творчості учня під час спостереження визначається новизною отриманих результатів. Багато дітей під час роботи бачать інші особливості об'єкта, здобувають нову інформацію, конструюють нові знання. Такий процес має або спонтанний, або цілеспрямований характер. Спостереження можуть проходити і в групі.

дослідження —► план роботи —* факти про об'єкт —> досліді, малюнки дослідів, нові

Традиційні методи навчання і виховання

Таблиця 3

Характеристика	Методи
За джерелом отримання нових знань	Словесні, наочні, практичні
За характером пізнавальної діяльності	Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі
За логікою передачі й сприйняття інформації	Індуктивні, дедуктивні
За ступенем управління роботою	Робота під керівництвом учителя, самостійна робота
За способом стимулювання	Вправа, переконання, вимога, заохочування, нарікання
За способом контролю й самоконтролю	Індивідуальне опитування, фронтальне опитування, іспити, контрольні роботи
За основним впливом на особистість	Переконання, вправа (привчання), заохочування

Метод фактів

Цей метод, при якому існує усвідомлене володіння учнями фізичними органами чуттів, вимагає послідовного розвитку в подальшій пізнавальній діяльності. Необхідно навчитися природно сприймати освітні об'єкти, переглянути й змінити зміст освіти. Досвід показує, що

факти —» питання та проблеми, що виникли, версії відповідей, гіпотези —> рефлексійні міркування —> усвідомлені способи діяльності й результати —> висновки. Таке послідовне виконання всіх кроків практично дає кожному учневі неминуче отримати свій власний освітній результат. За допомогою систематичного повторення алгоритмічних етапів дослідження вчитель допомагає учням збільшити обсяг і якість такого результату.

Метод гіпотез

В основі методу лежить завдання для учнів, метою якого є конструювання версії відповідей на поставлене вчителем запитання або проблему (схема 2).

Метод гіпотез розвивається під час розв'язання прогностичних завдань типу «Що буде, якщо...». Метод мандрівки в майбутнє ефективний у будь-якій освітній сфері як спосіб навичок передбачення, прогнозування, гіпотетичності.

Метод прогнозування

Це метод, який застосовується до реального, планового процесу. Учні роблять спостереження, виконують завдання і, спираючись на попередні спостереження, закономірності, що виявилися в процесі роботи, виконують малюнок, розвиваючи прогностичні здібності. Через визначений час прогноз порівнюють із реальністю, проводять обговорення результатів, роблять висновки.

Метод придумування

Це спосіб створення невідомого учням раніше продукту за результатами їх певних розумових дій. Метод реалізується за допомогою таких прийомів: заміщення якості одного об'єкта якість іншого з метою створення нового об'єкта; пошук властивості об'єкта в іншому середовищі; зміна елемента об'єкта, що вивчається, та опис властивостей нового об'єкта, який здобуто за результатами цієї зміни.

Аналіз видів методів дає підстави дійти висновку, що перелічені вище методи змінюють технологію навчання і пробуджують пізнавальну активність учнів, сприяють формуванню самостійного мислення, розвивають творчі здібності. Тому ці методи, на нашу думку, можна вважати методами навчання проектної діяльності.

У ході організації проектної діяльності вчитель мусить дотримуватися вимог до організації роботи з учнями різних вікових категорій. Зупинимось більш детально на цих особливостях.

Особливості організації проектної діяльності з учнями різного шкільного віку

Алгоритм методу гіпотез

Схема 2

66 Ш К П Л Я / оля заступників і не тільки

Особливу увагу в ході організації проектної діяльності з учнями слід звернути на *проблему* формування вчителем проектних груп *учнів різних вікових категорій*.

Питання психологічних особливостей дітей різного шкільного віку, які зайняті проектною діяльністю,

висвітлюється в працях Н. Матяш, Є. Полат, Є. Ящук та ін. Вони акцентували увагу на різних підходах до виконання проектів дітьми різного віку.

Виконання учнівських проектів із дітьми різного віку в позаурочний час має певні *особливості*, серед яких: різний ступінь розвитку дослідницької, пошукової роботи, різний рівень розвитку навичок виконання самостійних творчих завдань та неоднаковий ступінь розвитку вмінь працювати з джерелами інформації, обробляти їх, робити висновки, узагальнення, доводити й відстоювати власні думки, приймати рішення тощо.

Розглянемо вікові відмінності учнів різного шкільного віку, які мусить урахувувати вчитель, організовуючи проектну діяльність.

Як відомо, шкільний вік має три основні групи: молодший, середній, старший.

Молодший шкільний вік

Для учнів молодшого шкільного віку вчитель стає керівником проектної роботи, який веде роз'яснювальну навчальну роботу, організовує діяльність учнів на всіх етапах, спостерігає та спрямовує діяльність, бере участь в обговоренні проблем (приховано керує процесом, висуває гіпотези дослідження, подає інформаційний матеріал, учить працювати з джерелом інформації, бере участь в оформленні результатів діяльності, готує дітей до презентації і захисту проекту).

Розпочинати проектну роботу з учнями молодшого віку можна таким чином: готувати індивідуальні проекти на одну тему з усією проектною групою, організувати конкурс проектних робіт, готувати колективні проекти з декількома проектними групами, готувати спільний колективний проект, що буде корисним для вирішення однієї спільної проблеми, цікаво для членів усього колективу.

Основні вимоги до роботи з дітьми цього віку: детальне обговорювання кожного кроку проекту, підготовка практичних рекомендацій для виконання конкретної роботи, допомога учням у виконанні складних завдань, в оформленні результатів проекту, підготовка дітей до презентації та захисту. На допомогу дітям молодшого шкільного віку вчитель готує пам'ятки, корисні поради тощо. Для учнів середнього шкільного віку педагог стає безпосереднім керівником проекту, членом проектної групи або може виконувати роль спостерігача (користуючись прийомом «прихована координація»).

Учитель допомагає учням, але намагається організувати більш самостійну їхню діяльність. Він спостерігає і спрямовує роботу, висуває ідеї, дає поради, бере участь у поетапному здійсненні проекту, підготовці презентації та захисту проекту.

Підлітковий вік

Розпочинати роботу з учнями основної школи, підліткового шкільного віку потрібно так: організовувати колективні міні-проекти за однією або декількома спорідненими темами, організовувати індивідуальні, парні, колективні проекти за однією або різними темами за загальною схемою проектної діяльності, організовувати участь дітей у масових спільних проектах, проводити конкурс індивідуальних, колективних проектів, що вирішують спільні проблеми учнів.

Старший шкільний вік

Для учнів старшого шкільного віку педагог стає організатором проектної діяльності, яка є виміром *самостійної творчої пошукової роботи*. Завдання, які дає вчитель, є ґрунтовними, складними і стимулюють до зростання ініціативи, творчості, самостійної наполегливої роботи з вирішення проблем. Тематика проектів ускладнюється та змінюється за вибором учнів, а вимоги до виконання проектів стають більш складними.

Організовуючи роботу з дітьми старшого шкільного віку, вчитель надає можливість кожному учневі проявити самостійність у творчості, самовдосконаленні, самовихованні, диференціює завдання та обсяг роботи, виходячи з індивідуальних можливостей кожного члена проектної групи, спрямовує роботу учнів, спостерігає, радить, надає адресну допомогу, індивідуальні

консультації, бере участь у розробці критеріїв оцінювання проектних робіт, спостерігає та подає ідеї (в разі потреби) щодо підготовки робіт до презентації та захисту.

Для практичного застосування проектної позаурочної роботи потрібно розглянути *проблему формування проектних груп, яка залежить від декількох умов, серед яких:* рівень розвитку вмінь самостійної творчої пошукової роботи учнів, рівень зацікавленості дітей проектною роботою, рівень сформованості колективу дітей, віковий та кількісний склад проектної групи. При цьому вчитель повинен пам'ятати, що участь дітей у проектній діяльності повинна базуватися на добровільних засадах, ґрунтуватися на їхній зацікавленості та високому ступені інтересу, а тематика проекту має обиратися самостійно учнями, без наполягання вчителя, свої ролі в проектній діяльності учні обирають самостійно, кожен учасник проекту мусить чітко усвідомлювати значущість, корисність та доцільність виконаної роботи, яку обов'язково оцінить керівник проекту.

Перед учителем, який організовує проектну діяльність з учнями, постає також *проблема вибору теми* з тих проблем, що турбують сучасних школярів.

Тематика позаурочних проектів може бути найрізноманітнішою, виходячи з проблем і потреб конкретного контингенту учнів та закладу освіти в цілому, а саме:

- школа (її історія, минуле і майбутнє, комфортні умови для навчання, оформлення шкільних кабінетів, музеїв тощо);
- шкільний двір, шкільний сад, майстерні;
- шкільна газета, інформаційний центр (прес-центр), радіовузол тощо;
- обов'язки школяра, пам'ятки активу, шкільне законодавство;
- шкільні гуртки, секції, клуби (історія та майбутнє);

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

- шкільні традиції, дозвілля;
- мої батьки, мій родовід, династії, моя родина, моя країна;
- проблеми спілкування, дружби, кохання, взаємин між однолітками;
- шкільна форма, мода та зовнішність людини (одяг, зачіски, косметика, парфуми тощо);
- світ навколо мене (хто я, я і дорослі, я і вчителі, я і мої друзі);
- екологічні проблеми міста, району, країни;
- флора і фауна міста, країни, регіону;
- історичні і культурні пам'ятки рідного краю;
- культурні традиції мого міста, села, народознавство, звичаї та традиції українського народу, народні ремесла та промисли;
- народний майстер мого краю;
- світ професій;
- погані звички та їхній вплив на організм людини;
- допомога ветеранам, чи можемо ми бути милосердними;
- історія мистецтв: театральне, музичне, образотворче, кіномистецтво, світ фантастики, мої фантастичні мрії;
- школа майбутнього, місто майбутнього;
- «Твої можливості, людино»;
- історичні, мистецтвознавчі подорожі до країн світу тощо.

Методика організації проектної діяльності учнів у позаурочній роботі

Аналізуючи наукові дослідження різних часів, ми знаходимо безліч поглядів на методику організації та етапи проектної діяльності учнів. Проектування, як і інші життєві процеси, у своєму розвитку має декілька етапів, які дослідники в різні часи виокремлюють по-різному.

За визначенням Д. Джонса, проектна діяльність має три етапи: дивергенції, трансформації та конвергенції (схема 3).

Інший розподіл етапів проектної діяльності знаходимо в працях В. Безрукова. За визначенням автора, проектна діяльність має такі етапи (схема 4).

За визначенням С. Пилюгіна, проектна діяльність проходить такі послідовні етапи: *підготовка* —> *планування* —> *прийняття рішення* —> *виконання* —> *оцінювання результатів* —* *захист проекту*.

За визначенням Й. Шнайдера, існує чотири етапи роботи: *етап орієнтування* —* *етап розробки* —» *етап реалізації проекту* —> *етап оцінювання проекту*.

За визначенням А. Сидоренка, проектування

Етапи проектної діяльності за Д. Джонсом

Етап дивергенції—розширення меж проектної ситуації з метою забезпечення широкого простору для пошуку розв'язання проблем

Етап трансформації— створення принципів та концепцій проектної діяльності

Етап конвергенції— вибір оптимального варіанта з багатьох альтернативних варіантів

Схема 3

Етапи проектної діяльності за В. Безруковим

Моделювання

Проектування

Конструювання

проходить етапи: *підготовчий* —* *концептуальний (програмування)* —> *планування* —> *практичний* —* *аналітичний* —* *коректувальний* —> *завершальний етап*.

С. Яцук вважає, що проектування має такі етапи: *організаційно-підготовчий етап* —* *конструкторський* —у технологічний —> *завершальний етап*.

Аналіз різних підходів до класифікації етапів проектної діяльності показує, що проектну діяльність, яка організовується в позаурочний час, загалом можна розподілити на такі три етапи:

- *підготовчий*, на якому визначається проблема, тема, складається план майбутньої роботи, визначаються джерела інформації;

- *практико-виконавчий*, у ході якого здійснюється робота над проектом (обробка джерел, формулювання висновків, підготовка портфоліо, презентації проекту);

- *завершальний*, на якому відбувається презентація, захист, оцінювання проекту.

Розкриваючи зміст етапів проектування, можна визначити загальну технологію організації проектної діяльності (таблиця 4).

Система послідовних дій виконавців та керівника проекту дає можливість організувати проектну діяльність в умовах сучасної школи.

Схема 3

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

Таким чином, **проект** — це п'ять «П»: проблема —> проектування (планування) —> пошук (інформації) —> продукт —> презентація.

Шосте «П» — це портфоліо (проектна папка).

Розгляньмо більш детально кожний з етапів проектної діяльності, яка організується в позаурочній роботі.

1 етап. Підготовчий

На цьому етапі учні разом із керівником проекту:

- 1) визначають проблеми;
- 2) обирають тему проекту;
- 3) формулюють мету і завдання своєї майбутньої діяльності;
- 4) планують роботу над виконанням проекту;
- 5) працюють над пошуком інформації.

Ураховуючи проблеми, які цікавлять і турбують дітей, визначається тема майбутнього проекту відповідно до інтересів і потреб учасників (схема 5).

1. Виявлення проблеми

Учасники проекту висувають нові власні ідеї, пропозиції щодо теми проекту. Вони осмислено й активно формулюють свої думки, обговорюють проблеми, що їх цікавлять, та ставлять реальні запитання, які потребують вирішення.

На першому етапі діяльності керівник проекту може скористатися такими **методами**, як розумовий штурм, «від слова до дії», дизайн-аналіз, ранжування, диспут

Метод розумового штурму

Головною метою методу є отримання потрібної інформації за короткий час.

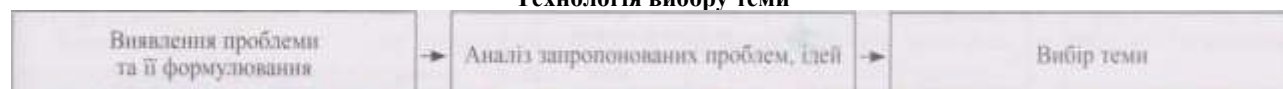
Протягом короткого відтинку часу організатор розумового штурму разом з учасниками проекту обирає проблему та записує на дошці чи на великому аркуші, фліп-чарті всі ідеї, думки, що стосуються вирішення проблеми.

Технологія організації проектної діяльності

Таблиця 4

Етапи	Завдання	Зміст діяльності
Підготовчий	Підготовка проекту. Визначення теми й мети проекту	Учні: обговорення, пошук інформації. Учитель: заява задуму, мотивація, допомога в постановці завдань
	Планування проекту: • визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів; • установлення критеріїв оцінювання результату і процесу	Учні: формулюють завдання і виробляють план дій. Учитель: коректує, пропонує ідеї, висуває пропозиції
Практико-виконавчий	Збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент)	Учні: збирають інформацію. Учитель: спостерігає, непрямо керує діяльністю
	Аналіз інформації, формулювання висновків	Учні: аналізують інформацію. Учитель: коректує, спостерігає, радять
	Оформлення результатів діяльності	Учні: виконують технологічні операції, здійснюють самоконтроль. Учитель: контролює якість оформлення
Завершальний	Підготовка проекту до захисту. Подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт та оцінювання результатів і процесу дослідження за встановленими критеріями). Презентація проекту. Захист проекту. Оцінювання проекту. Оголошення результатів	Учні: готують проект до презентації та захисту, подають критерії оцінювання, презентують та захищають проект. Учитель: оцінює проект

Схема 5
Технологія вибору теми

Учні у вільному порядку, за бажанням пропонують ідеї, формують думки.

Учитель-організатор проекту записує всі ідеї, коментує, спрямовує думки, оцінює чи пропонує акцентувати увагу на різних сторонах проблеми, «скритою» координацією підказує можливі шляхи до вирішення проблеми.

Обоє 'язкові умови:

- записуються всі думки, пропозиції;
- думки не критикуються;
- атмосфера доброзичливості, толерантності, творчості.

Далі спільними зусиллями відокремлюються головні ідеї, які, на думку учасників, дозволять вирішити проблему в реальних умовах навчального закладу за короткий час, із найменшими зусиллями.

Такий метод дозволяє організатору та учасникам проекту визначити подальшу проектну діяльність і сформулювати шляхи вирішення поставленої проблеми.

Метод «від слова до дії»

Цей метод дозволяє спільними зусиллями через визначення проблеми, її аналіз знайти правильне рішення, окреслити майбутню діяльність за схемою: *проблема* —> *можливі варіанти вирішення проблеми* —> *реалізація*.

Цей метод схожий на розумовий штурм.

Дизайн-аналіз

Метод дизайн-аналізу дозволяє через колективне і групове обговорення та оформлення запису думок і створення замальовок кожному учневі знайти правильне вирішення проблеми (схема 6).

Учасники проекту самостійно:

- висувають мету;
- аналізують чинники, умови;
- вибирають шляхи вирішення проблеми;
- аналізують способи досягнення мети.

Метод ранжування

Дозволяє протягом короткого часу визначити серед названих групою проблем найважливіші, які і стануть у майбутньому темами проектів.

Кожній проблемі учасники групи виставляють одну оцінку, максимальну кількість балів отримує та проблема, яка, на думку учасників, є найважливішою.

Керівник підраховує загальну суму, таким чином, стає явною та проблема (а значить, і тема майбутнього проекту), яку обирає група (таблиця 5).

Таблиця 5
Ранжування проблем

Проблеми	Прізвища учасників групи	Усього балів
1. 2. 3.		

Диспут

Диспут використовується керівником групи з метою висунення різноманітних проблем та їх обговорення для подальшого планування роботи.

Диспутом має керувати одна людина, яка обізнана в питаннях організації проектної діяльності.

Керівник оголошує групі тему, а потім шляхом колективного обговорення, зіткнення позицій учасників обирається одна правильна ідея.

Головне завдання тих, хто веде дискусію, — не відхилятися від обраної теми, обходити конфліктні ситуації, толерантно ставитися один до одного.

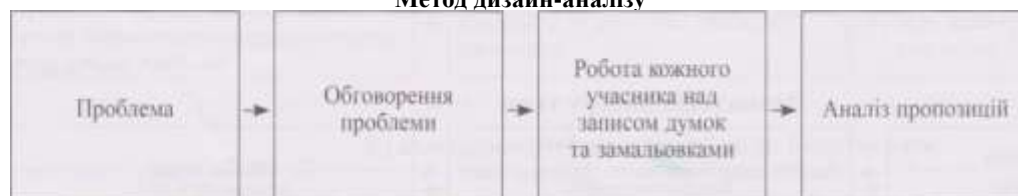
Алгоритмічний метод

Дозволяє активізувати мислення дітей шляхом протиставлення, порівняння ідеального і реального об'єктів

До початку роботи вчитель добирає моделі, фото ідеальних об'єктів. У процесі роботи учні порівнюють, складають список суперечностей, потім розробляють алгоритм їх усунення (таблиця 6).

Схема 6

Метод дизайн-аналізу

Формулювання шляхів вирішення проблеми

Таблиця 6

Алгоритм усунення суперечностей

До уваги вчителів: для визначення проблеми потрібно обрати метод, який найбільше сприяє актуалізації дитячих проблем.

2. Визначення теми проекту

Цей момент є найважливішим на підготовчому етапі. Саме визначення теми окреслює наступну пошукову, дослідницьку чи творчу діяльність учнів.

Щоб визначити тему, потрібно поставити основні питання проекту: ключове, тематичні, змістові.

Пригадаймо типи запитань, які ставлять діти в різному віці:

- молодші діти «переповнені» запитаннями, які є важливими для них. Вони постійно про щось запитують дорослих; на ці питання важко, а інколи неможливо відразу відповісти, бо вони іноді пов'язані з глобальними філософськими ідеями та власним дитячим досвідом пізнання світу;

- учні середнього віку вже не так часто ставлять запитання, вони частіше висловлюють свої судження й думки та говорять про їхнє значення;

- старші діти ставлять менше сутнісних запитань, а більше організаційних. Відповіді на них їм доводиться шукати в реальному житті.

Учитель ставить дітям такі запитання, які були б сутнісними для них, для їхньої вікової групи.

До уваги вчителя:

- різні типи запитань зумовлюють різні завдання;
- постановка запитань має певні, конкретні результати (це забезпечує практико-орієнтоване навчання);
- учні самі себе спрямовують у процесі роботи, бо вони самі ставлять найбільше запитань;
- учні бачать зв'язки між подіями, предметами в навколишньому світі.

Ключове питання. У ньому зазначається проблема майбутнього проекту, це філософське питання, найбільш осяжне, воно охоплює кілька наукових напрямів, розділів, предметів, тому на нього немає конкретної відповіді. Ключове питання формулює **тему проекту**.

Тематичне питання — це широке питання, воно продовжує, конкретизує ключове, на нього теж немає конкретної відповіді, але воно може охоплювати окрему тему або розділ. Із них формулюються **завдання майбутнього проекту**.

Змістові запитання — це базові, репродуктивні запитання, відповіді на які є конкретними, вони демонструють конкретні знання та зміст діяльності учнів. Вони формують **майбутню діяльність учнів**. Отже, учні обирають тему, а вчитель активізує діяльність, показує цікаві аспекти досліджень.

Темою проекту може стати: об'єкт, дослідження, проблема, справа.

Об'єкт — це насамперед предмет проекту (сутність, річ, реалія). Учні самостійно обирають об'єкт для свого проекту. Педагог активізує розумову діяльність учнів у певному напрямку: школа, клас, відпочинок, дозвілля, допомога батькам (літнім людям), шкільний сад, шкільна бібліотека, музей тощо. Наведемо приклад ключового, тематичного, змістового питань до окремої теми.

Тема проекту «Шкільний сад»

Ключове питання: «Яким бути шкільному саду?»

Тематичні запитання: «Чи потрібен нашій школі сад? Що ми можемо зробити для створення шкільного саду?»

Змістові запитання: «Які дерева будуть рости в нашому саду і де він буде розташований? Хто і коли висаджуватиме дерева? Хто доглядатиме за шкільним садом? Скільки коштів нам потрібно? Хто може нам допомогти?»

Дослідження — обраний дітьми об'єкт треба дослідити в певному напрямку. Учні формують свої запитання: «Що ми хочемо дізнатися про цей об'єкт? Який об'єкт нас цікавить?» Ці запитання визначають подальшу дослідницьку діяльність групи (чи пари, особи, колективу). Уся робота має пізнавальний, дослідницький характер. Наведемо приклади питань.

Тема «Традиції нашої школи»

Ключове питання: «Чи є в нашій школі традиції?»

Тематичні запитання: «Що таке традиції? Чи потрібно нам їх продовжувати? Яку подію ви хотіли б зробити традиційною?»

Змістові запитання: «Які традиції школи ми продовжимо? Що нам потрібно зробити для продовження традицій? Хто, де і коли буде займатися організацією традиційних свят у школі?»

Проблема. Вона ставиться, виходячи з обраного об'єкта чи ситуації, з якими пов'язана. Учні потрібно дослідити, чим вони незадоволені, що їм заважає, що хотілося б покращити.

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

Досліджується питання ставлення інших людей до проблеми. Тема визначає зміст подальшої діяльності: *проблема —> сутність —> аспекти проблеми —> варіанти рішення.*

Наведемо приклади питань.
Тема «Наше дозвілля»
Ключове питання: «Як зробити наше життя цікавим?»
Тематичні запитання: «Чи задовольняє нас наше дозвілля? Де провести дозвілля? Що ми можемо зробити, щоб нам жилося в школі краще?»
Змістові запитання: «Хто допоможе нам організувати цікаве дозвілля? Які заходи будуть проводитися в школі? Що ми можемо зробити самі для змістовного дозвілля?»

Справа — це конкретне діло, захід, корисний і цікавий для учнів. Вона не потребує дослідження. Уся робота творчого та організаційного характеру. Наприклад:

Тема «Конкурс новорічних костюмів»
Ключове питання: «Якому бути конкурсу новорічних костюмів цього року?»
Тематичні запитання: «Який новорічний костюм для вас найкращий? Які конкурси з костюмами провести цього року? Яким бути сценарію новорічного конкурсу?»
Змістові запитання: «Хто виготовлятиме новорічні костюми? Які новорічні костюми існують і є найпопулярнішими? Як організувати показ костюмів? Який костюм стане символом цього Нового року?»

3. Визначення мети й формулювання завдань
Метою проекту має бути його кінцевий результат. Тому, визначивши проблему та вибравши тему проекту, учні формулюють ключове, тематичні та змістові запитання, які допомагають визначити мету й завдання проекту (схема 7).

Наприклад:
Тема «Шкільна газета»
Ключове питання: «Якою бути шкільній газеті?»

Формулювання завдань проекту				
Тема -	Ключове питання	► Мета -	Тематичні й змістові запитання	► Завдання проекту

Мета: створити зразок шкільної газети, яка зацікавить шкільний колектив.
Тематичні запитання: «Чи потрібна школі газета? Якою буде шкільна газета?»
Змістові запитання: «Хто буде входити до редакційної колегії? Яким буде зміст шкільної газети? Де буде розміщено редакцію? Як часто виходитиме газета?»

Розробка плану проекту			
План проекту			
1	1	1	1
Визначення джерел і засобів збору інформації	Визначення методів аналізу інформації	Обговорення засобів представлення результатів	Установлення критеріїв оцінювання результату і процесу

Чи буде вона безкоштовною?»
Завдання: провести соціологічне дослідження (опитування учнів, учителів, батьків); скласти проект шкільної газети, визначити рубрики; випустити перший номер газети.
Ш К П Л й /для заступників і не тільки

4. Розробка плану проекту
Метою цього етапу проектної діяльності є створення детального плану проекту. Перед початком планування діти повинні обговорити кінцевий результат проекту, щоб можна було розробити (процедур) моніторингу досягнення мети проекту. Планування відображено в схемі 8.
Учні формулюють завдання і виробляють план дій.
Учитель коректує, пропонує ідеї, висуває пропозиції.

Розгляньмо детальніше кожен блок створення плану.

Визначення джерел інформації, засобів збору
Важливо на початку планування визначити ті інформаційні джерела, які допоможуть здійснити проект. Джерела інформації представлені на схемі 9
До інформаційних джерел окремо можна віднести матеріали, які збирають, а потім обробляють сам учні. Це дані:

- соціологічних досліджень, опитувань;
- Схема 8

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

Схема 9

- анкетувань, діагностик;
- тематичних досліджень (з обраної теми);
- експериментів.

Учасники проекту самостійно формують запитання та складають анкети, діагностичні й соціологічні опитувальники чи користуються тими, що створені кимось і підходять для виконання проекту.

- зміст (глибина досліджень, переконливість фактів, доцільність діяльності);
- актуальність і значущість обраної теми;
- ступінь творчості;
- оригінальність запропонованих рішень;
- самостійність виконання;
- внесок кожного учасника групи.

До критеріїв оцінювання презентації можуть

Визначення джерел інформації

Джерела інформації

Джерела інформації			
Бібліотека:	Ресурси Інтернету:	ЗМІ:	Підприємства, організації, спілки, клуби, об'єднання
<ul style="list-style-type: none"> • довідники, енциклопедії; • твори літератури, мистецтва; • науково-популярна література; • монографії; • публікації 	<ul style="list-style-type: none"> • тематичні каталоги, пошукові машини; • електронні публікації; • веб-сайти; • електронна пошта; • електронна бібліотека 	<ul style="list-style-type: none"> • журнали, газети; • телебачення, радіо; • рекламні проспекти, ролики; • публікації 	

Визначення методів аналізу інформації

Уся інформація, яку переглядають учні, підлягає аналізу. До методів аналізу можна віднести:

- зіставлення, порівняння;
- протиставлення;
- об'єднання ідей;
- складання тез;
- побудову схем, таблиць, схем узагальнення інформації;
- цитування.

Учні складають каталоги інформації, списки джерел.

Учитель пропонує ідеї, висуває пропозиції.

входити:

- переконливість презентації;
- використання технічних засобів, наочності;
- артистизм і виразність виступу;
- повнота розкриття змісту проекту тощо.

II етап. Практико-виконавчий

Другий етап є найтривалішим та найважливішим. Протягом цього етапу група переходить до виконання

Обговорення засобів представлення результатів

Наступним етапом учнівського проекту стає обговорення засобів представлення результату (презентації проекту).

Презентація проекту — це передостанній етап у проектній діяльності групи, де учасники представляють результати своєї роботи.

Презентація містить короткий виклад основної теми, мети, завдань проекту й досягнень, особистих чи групових досліджень, доводить важливість отриманих результатів.

Учні обговорюють методом розумового штурму, дискусії тощо всі можливі варіанти представлення результатів роботи проектною групою.

Учні: обирають форму презентації, яка найефективніше донесе ідею, пропозиції, важливість обраної теми.

Учитель: коректує діяльність дітей, висуває пропозиції, подає ідеї, які обговорюються в проектній групі.

Установлення критеріїв оцінювання результату і процесу

До обговорення форми презентації учні повинні розробити критерії, за якими можна буде оцінити проект.

Важливо знати, що саме буде оцінюватися:

- проектна папка;
- презентація проекту.

Учні розробляють **критерії оцінювання проектної папки** (портфоліо), до якої може входити оцінювання:

- оформлення проектної папки (зовнішній вигляд);

проекту, а отже, до реалізації наміченого на I етапі плану. II етап поділяється, у свою чергу, на такі підетапи (схема 10).

Схема 10

Структура практико-виконавчого етапу

Виконання проекту		
V	V	1
Збір інформації	Аналіз інформації та формулювання висновків	Оформлення результатів діяльності

1. Збір інформації

Збір інформації проходить за наміченим планом.

Учні об'єднуються в *маті групи*, які окреслюють завдання та визначають терміни збирання інформації для виконання проекту.

Джерела інформації обирає кожна мала група. Наприклад, у *проекті «Шкільна газета»* над збором інформації працює 3 групи:

Перша група проводить соціологічне опитування і збирає інформацію, відповідаючи на запитання «Чи потрібна школі газета?».

Друга група проводить рейтингове оцінювання, анкетування, інтерв'ювання чи організує вибори в школі та досліджує теми «Склад редколегії», «Професійні обов'язки», відповідаючи на запитання, хто входить до редколегії шкільної газети.

Третя група працює з джерелами інформації з теми «Рубрики газети» та проводить анкетування, соціологічне опитування тощо, відповідаючи на запитання, яким буде зміст шкільної газети.

Учні збирають інформацію із зазначених джерел.

Учитель спостерігає, непрямо керує діяльністю малих груп.

2. Аналіз інформації та формулювання висновків

У цьому аспекті діяльності дуже важливо правильно обробити зібрану інформацію та, підбиваючи підсумки діяльності, сформулювати висновок.

Користуючись переліченими методами, учні в малих проектних групах працюють у визначені терміни. Вони підбивають підсумки досліджень, опитувань, анкетувань, роботи з джерелами ЗМІ, бібліотеки, Інтернету.

До уваги вчителя: потрібно пам'ятати, що кожен учасник проекту бере участь у цій роботі, має свою ділянку роботи, виконує ту чи ту роль.

Учні аналізують інформацію.

Учитель коректує, спостерігає, радить.

3. Оформлення результатів діяльності

Коли інформація зібрана, оброблена й підсумки підбиті, учні працюють над оформленням зібраних матеріалів та кінцевого результату роботи.

Для оформлення результатів учні можуть використовувати різні форми.

Результати анкетувань, соціопитувань, інтерв'ювань оформлюються в графіки, схеми, діаграми, таблиці.

Графік — вид оформлення результатів, у якому зазначаються у відсотках, цифрах протилежні точку зору на одну проблему. Графіки рекомендується використовувати, якщо потрібно відобразити кілька груп даних одночасно.

Схема — вид оформлення результатів, у якому зазначається послідовність дій, спрямованих на досягнення результату, процес виготовлення кінцевого продукту чи структура творчого сценарію, мандрівки тощо.

Діаграма — вид оформлення результатів дослідження, у якому зазначаються різні точки зору, різні категорії учасників опитування, пізні відповідей та запитання.

Діаграми бувають різних типів: кільцева, пірамідальна, венна, організаційна, гістограма, секторні, графік.

Таблиця — вид оформлення результатів роботи, у якому класифікуються кінцеві дані роботи малих проектних груп.

Результати оформлюються в цифрах, відсотках, балах, узагальнених поняттях тощо.

Інші види оформлення результатів роботи в малих групах з інформаційними джерелами (ресурс Інтернету, ЗМІ, бібліотеки, підприємства, орган ізаг "1 тощо) представлені в таблиці 7.

Таблиця

Види оформлення результатів

<ul style="list-style-type: none"> • Атлас, карта; • відеофільм; • виставка; • газета, журнал; • законопроект; • система шкільного самоврядування; • довідник 	<ul style="list-style-type: none"> • Діюча фірма; • гра; • колекція; • костюм; • модель; • музичний твір; • навчальний посібник; • екскурсія 	<ul style="list-style-type: none"> • Мультимедійний продукт: 1 • оформлення кабінету; • постановка; • свято; • прогноз
--	--	---

До уваги вчителів: у ході виконання проекту вчителів важливо пам'ятати правила роботи в малих групах.

Основні правила роботи в парах та групах:

- у пари та групи не «розділяються», а об'єднуються;
- робота в парах та групах забезпечує високий рівень обміну інформацією і низький рівень розбіжності думок;
- учасники вдосконалюють свої вміння спілкуватися, вільно висловлювати, обговорювати й аргументувати свою думку, критично мислити, слухати;
- учасники групи розвивають уміння слухати інших, погоджуватися чи не погоджуватися, поважати думки й погляди учасників, критикувати ідеї, а не людей (краще пропонувати, ніж критикувати), не засуджувати ні себе, ні інших;
- творчі інтелектуальні конфлікти є продуктивними при вирішенні проблем;
- слідкувати за мовою тіла (контакт очима, усмішка, кивок, підбадьорювання тощо).

Порядок проведення роботи в парах, групах

1. Оголошення завдання: яке питання обговорюється чи яку роботу потрібно зробити, який час відводиться на це завдання.
2. Робота в парах, групах.
3. Оголошення завершення роботи.
4. Підсумкове коротке обговорення або презентація роботи груп.
5. Отримання зворотного зв'язку, рефлексія (обговорення з усіма учасниками).
6. Виявлення корисного в роботі групи, пари.

Потрібно пам'ятати, що серед численних методів найбільш поширеним у проектній діяльності є дослідницький метод, який потрібно розглянути детальніше.

Дослідницький метод — це метод, заснований на розвитку вмінь вивчати навколишній світ на основі наукової методології, що є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. Дослідницький проект базується на суспільно-науковому методологічному підході (визначення цілей та формування гіпотези про можливі способи вирішення поставленої проблеми) і на основі результатів майбутнього дослідження, уточнення виявлених проблем і визначення процедури збору та обробки необхідних даних (збір інформації, її обробка й аналіз отриманих результатів, підготовка звіту і обговорення можливого застосування отриманих результатів). (Схема 11.)

Майже всі види проектів передбачають використання дослідницьких методів вирішення проблеми.

Дослідницький метод розвиває в учнів:

- уміння засвоювати знання про навколишній світ на базі наукової методології;

- уміння обробляти й аналізувати інформацію та робити висновки.

Позиція вчителя в разі використання дослідницької діяльності змінюється з носія готових знань на організатора пізнавальної діяльності.

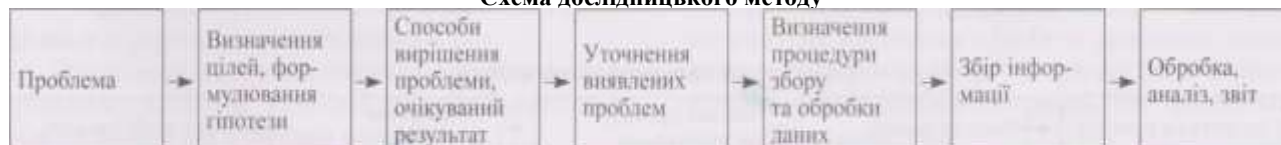
При цьому змінюється психологічний клімат у класі, уся робота вчителя перетворюється на організацію різних видів самостійної діяльності учнів, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру.

Отже, наприкінці II етапу учасники проектної групи оформлюють проектну папку. **Портфоліо проекту містить:**

- паспорт проекту;
- плани виконання проекту та окремих його етапів (для довгострокових проектів це можуть бути щомісячні плани, для тижневих — щоденні плани);
- проміжні звіти групи;
- уся зібрана інформація з теми (ксерокопії, матеріали з Інтернету);
- результати досліджень і аналізу;
- записи всіх ідей, гіпотез і рішень;
- звіти про наради групи, проведення дискусій, розумових штурмів тощо;
- короткий опис усіх проблем, з якими зіткнулася група, і способів їх вирішення;
- ескізи, нариси продукту;
- матеріали до презентації (сценарії);

Схема 11

Схема дослідницького методу

- уміння виявляти проблеми, ставити цілі, формулювати гіпотези;
- обговорювати й вирішувати шляхи збору та обробки інформації;

- інші робочі матеріали й чернетки групи.

У наповненні проектної папки беруть участь усі члени групи. Записи учнів мають бути короткими — у формі невеликих нарисів і анотацій.

До початку презентації проекту оформлена проектна папка подається на розгляд журі.

Правильно оформлена *проектна папка дозволяє*:

- організувати роботу кожного учасника проекту;
- створити зручний колектор інформації і довідник для роботи над проектом;
- об'єктивно оцінювати хід роботи над проектом після її завершення;
- судити про особистісні досягнення й оцінити розвиток кожного учасника проекту;
- скоротити час пошуку інформації при проведенні в майбутньому інших близьких за темою проектів.

III етап. Завершальний

Коли проектна папка подана на розгляд журі, учасники проекту готуються до його захисту (схема 12).

Учні готують проект до презентації та захисту, подають критерії оцінювання, презентують і захищають свій проект.

Учитель або члени журі оцінюють проект, презентацію, ставлять запитання в ході захисту проекту.

1. Презентація проекту

Важливим моментом проектної діяльності є презентація — представлення результатів роботи проектної групи. Презентація проекту може бути проведена в різноманітних формах (таблиця 8).

До уваги вчителя: презентація учнівського проекту повинна бути оцінена членами журі чи експертної групи за раніше запропонованими критеріями.

Критерії оцінювання презентації:

1. Артистизм і виразність виступу.
2. Розкриття змісту проекту на презентації.
3. Використання засобів наочності, технічних засобів.
4. Оригінальність представлення результатів.

2. Захист проекту й оцінювання результату *Захист проекту* — завершальний етап проектної діяльності. Він має *дві частини*: власне захист та відповіді на запитання.

Захист проводиться у вигляді доповіді перед учнями класу (школи), гостями, запрошеним: на завершальний етап проекту.

Виступ (довід) оцінюють учитель і члени журі

Вимоги до виступу на захисті проекту:

- говорити чітко, повільно;
- постава рівна, спокійна (готовність до спілкування);
- володіти аудиторією (жести, рухи);
- використовувати наочність, технічні засоби;
- подана інформація має бути переконливою доказовою;
- висновки чіткі, переконливі.

Відповіді на запитання

Учасники проекту повинні бути готові відповісти на запитання. Відповіді мають бути переконливим, короткими, у разі потреби ілюструватися фактами, цифрами, висновками.

Оцінювання проектної діяльності

Оцінюють проект члени журі за визначеним критеріями. Критерії оцінювання можуть мати кілька варіантів.

Варіант 1 Параметри зовнішньої оцінки проекту:

- значущість і актуальність висунутих проблем
- адекватність тематиці, яка вивчається, конкретній

Форми презентації проекту

Таблиця 8

<ul style="list-style-type: none"> • Ділова гра; • демонстрація відеофільму (виконаний на основі інформаційних технологій); • діалог історичних чи літературних персонажів; • захист на засіданні вченої ради; • гра із залом; • ілюстративне зіставлення фактів, документів, подій, епох, цивілізацій; • інсценування реальної чи вигаданої історичної події; • наукова конференція; • наукова доповідь 	<ul style="list-style-type: none"> • Звіт дослідницької експедиції; • прес-конференція; • мандрівка; • реклама; • рольова гра; • змагання; • спектакль; • спортивна гра; • театралізація (вживання в роль людини, живої істоти або речі); • телепередача; • екскурсія
---	--

використаних методів досліджень та обробки отриманих результатів:

- активність кожного учасника проекту відповідно до його індивідуальних можливостей;
- колективний характер прийнятих рішень (у груповому проекті);
- необхідна і достатня глибина проникнення в тему;
- використання знань з інших сфер;
- переконливість прийнятих рішень, уміння аргументувати свої висновки;
- естетика оформлення результатів здійсненого проекту;
- уміння відповідати на запитання опонентів, лаконічність і аргументованість відповідей кожного члена групи.

Варіант 2

Параметри оцінювання проекту:

- самостійність роботи над проектом;
- актуальність і значущість теми;
- повнота розкриття теми;
- оригінальність рішення проблеми.

Варіант 3

Критерії оцінювання проекту:

- важливість теми проекту;
- глибина дослідження проблеми;
- оригінальність запропонованих рішень;
- якість використання продукту;
- переконливість висновків.

3. Оголошення результатів проекту

До початку презентації та захисту проектів потрібно відповісти на такі запитання:

- Чи будуть включені самооцінки учасників проектних груп у загальну оцінку проекту?
- Чи будуть присуджуватися місця (I—III) або номінації (за краще дослідження, за кращу презентацію тощо)?
- Як оцінюватимуться проекти — за напрямками (темами) чи одним списком?

Проблемними місцями при оцінюванні проектних робіт є:

- компетентність членів журі (з питань тематики проектів);
- вирішення ситуації, коли присуджуються номінації, а переможцям визначаються місця.

Краще оприлюднити рейтингові оцінки всіх представлених проектів, щоб свій загальний результат (бали) бачили всі учасники проектів.

Позаурочні учнівські проекти Проект «Красива людина — яка вона?»

Мета проекту:

- сформувати в учнів розуміння понять *краса, красива людина*;
- розглянути погляди видатних осіб на поняття краси в різні епохи;
- узагальнити погляди учнів класу на поняття «ідеально красива людина»;
- підготувати альманах «Як бути красивою людиною?» з практичними рекомендаціями для школярів.

Ключове питання проекту: «Що таке краса і чому її обожнюють люди?»

Тематичні запитання: «Як розуміли красу видатні особистості? Що таке краса у вашому розумінні? Що означає *внутрішня краса*? Чи правдивим є вислів, що "красивим вважається все, на що дивишся з любов'ю"?»

Змістові запитання: «Які практичні рекомендації можна дати учням щодо того, що значить бути красивою зовні людиною? Чи зможете ви створити портрет красивої людини? Які афоризми та літературні твори розповідають про красу людини?»

План проекту

Учні об'єднуються в 4 групи: літератори, художники, дослідники, косметологи.

Завдання групі літераторів:

- дослідити поняття «краса людини» з літературних джерел: ставлення до краси видатних людей, афоризми про красу людини, підібрати найкращі приклади віршів, у яких поети пишуть про красу людини;

Завдання групі художників: дібрати матеріали для оформлення художнього вернісажу з відомих репродукцій видатних художників світу, а також з образотворчих робіт учнів «Красива людина очима дітей».

Завдання групі дослідників: провести анкетування серед учнів з метою вивчення думок дітей про гарну людину, прекрасні вчинки, бажання бути красивою людиною.

Завдання групі косметологів: підібрати матеріал для випуску альманаху «Як бути красивою людиною?» з порадами косметологів про догляд за шкірою обличчя, користування косметикою, про раціональне харчування, дієти тощо.

Опис проекту

Група літераторів оформила 1-шу сторінку портфоліо, у якій розмістила афоризми про красу (В. Сухомлинського, В. Гюго, Д. Лихачова, Я. Кор-чака та ін.), та 2-гу сторінку — «Літературну», у якій розмістила вірші О. Пушкіна, І.-В. Гете, Г. Лютото, І. Кобзева, М. Заболоцького та ілюстрації до них.

Результатом роботи групи літераторів став випуск літературного альбому «Великі люди про красу», у якому розмістили вірші, ілюстрації, репродукції, портрети найвидатніших жінок, які в різні часи вважалися символом жіночої краси.

Група художників оформила сторінку «Красива людина очима дітей», у якій розмістила малюнки, портрети людей, виконані учнями гімназії. Матеріал роботи групи став нагодою для оформлення виставки дитячих робіт.

Група дослідників оформила результати проведеного анкетування серед учнів гімназії. Було запропоновано таку анкету:

1. Яку людину ви вважаєте красивою?
2. Які вчинки людей можна оцінити як прекрасні?
3. Від чого залежать наші уявлення про красу людини?
4. Чи може стати красивою кожна людина?
5. Чи обов'язково наше прагнення до краси має бути пов'язане з великими матеріальними витратами?
6. Закінчіть речення:
  - «Я хотів би бути схожим на...»;
  - «Для того щоб бути красивим, потрібно...»;

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

• «Юнак (дівчина), з яким(ою) я хотів(ла) би(б) товаришувати...»

7. Напишіть невеликий твір «Мій найкращий товариш», «Є краса в кожному з нас», «Прекрасна людина, яка поряд».

Група косметологів оформила альманах «Як бути красивою людиною?», у якому були такі сторінки:

- Відмінна форма за три дні: дієти, поради, меню.
- Хочу бачити виразними свої очі: поради косметолога щодо догляду за шкірою обличчя і накладення макіяжу залежно від форми обличчя.
- Перетворити недоліки на переваги: поради модельєрів, перукарів та стилістів щодо створення нового іміджу людини, яка має недоліки в зовнішньому вигляді.

Результати проекту: випуск альманаху з практичними рекомендаціями школярам (поради косметолога, дизайнера одягу, перукаря, стиліста) і проведення виховних заходів з теми «Як стати красивим?».

Проект «Ах, мода, мода»

Мета проекту:

- вивчення історії розвитку костюма різних епох та країн;
- вибір та прийняття учнями шкільної форми в школі.

Ключові питання проекту: «Що таке мода? «Що означає бути модною людиною?»

Тематичні запитання: «Чи знаєте ви історію модного одягу? Які існують стилі в одязі? Який одяг ви обираєте ви?»

Змістові запитання: «Які існують історичні віхи в розвитку костюма? Чи впливає сучасна мода на вас? Що, де і коли одягнути?»

План проекту

Учні об'єднуються в 4 групи: історики-дослідники, соціологи, модельєри, сценаристи.

Завдання групі істориків-дослідників:

- дослідити історію розвитку костюма протягом XX—XXI ст.;
- оформити альбом «Історія розвитку костюма».

Завдання групі модельєрів: створити моделі різних стилів і підготувати демонстрацію модних моделей на шкільному святі.

Завдання групі соціологів: провести анкетування серед учнів із метою вивчення їхньої думки про стіс одягу в школі та про те, чи вважають вони себе модними людьми.

Завдання групі сценаристів: підібрати матеріал для сценарію шкільного свята «Міс школи» з демонстрацією підготовлених моделей.

Опис проекту

Група соціологів проводить соціологічне дослідження серед школярів, щоб визначити, хто з класу вважає себе модною людиною і який стиль одягу вони вибирають для себе. У ході проведення дослідження учні розробили запитання для заступників і не тільки

1. Чи вважаєте Ви себе модною людиною?

Так; ні; не знаю (*потрібне підкреслити*).

2. Який стиль одягу в школі Ви обираєте для себе?

Спортивний, діловий, стильний (*потрібне виділити*).

Результати дослідження оформлюють у вигляді діаграми та узагальнених листів.

Група сценаристів розробляє сценарій шоу-програми «Хортичанка», у якій проводиться вибір найкращих дівчат школи з розвиненим умінням стильно одягатися, поводитися, виробляти етичні норми і манери поведінки. Одним із моментів свята стала демонстрація одягу різних стилів (діловий шкільний костюм, спортивний, романтичний та «стильний» одяг для відпочинку).

Група істориків-дослідників збирає інформацію про історію розвитку ділового костюма протягом століть, історію створення напрямів і стилів моди, прояву нових течій, модельних агентств. Результати роботи групи учні оформили у вигляді альбому «Що ми знаємо про моду?».

Вони знайшли інформацію про історію розвитку європейської моди. Наприклад, появу в стилі одягу декольте (в пам'ятках грецького мистецтва, бургундська мода), відомості про історію розвитку костюма, про те, що в різні століття різні країни претендували на першість у моді (Франція, Італія, Англія й ін.). Окремо учні дослідили розвиток моди в Італії (епоха Ренесансу), а також існування провідних будинків моди в Мадриді, Відні, Берліні, Петербурзі (Поль Пуаре, мадам Вюанне, Коко Шанель, Крістіан Діор, Еміліо Пуччі та ін.), розвиток текстильної, швейної, хімічної промисловості XIX—XX ст.

Учні підібрали ілюстрації костюмів різних епох, портрети видатних майстрів костюма, приклади сучасного костюма в різних стилях.

Група модельєрів створювала моделі різних стилів і готувача їх показ на конкурсі краси для старшокласників. Для показу відібраних учнями моделей, визначили дівчат-випускниць, які демонструватимуть костюми різних напрямів і стилів на святі.

Результати проекту: проведення шоу-програми «Хортичанка», у якій демонструвалися оригінальні моделі шкільного костюма, був створений альбом про історію розвитку ділового костюма, вибір та затвердження членами шкільного колективу моделі ділового костюма, який можна буде вважати шкільною формою.

Проект «Я і мої друзі»

Мета проекту:

- навчитися основних правил дружби;
- розвивати дружні стосунки в дитячому колективі.

Ключове питання проекту: «Що таке дружба?»

Тематичні запитання: «Чи є в мене друзі? Як навчитися дружити?»

Змістові запитання: «Хто мій друг? Який він? Чи вмію я товаришувати? Я очима своїх друзів: навчимося товаришувати».

План проекту

Для виконання проекту учні об'єднуються в 3 групи: розвідників, журналістів, режисерів.

Завдання групі розвідників: провести соціологічне дослідження з метою виявлення кола друзів.

Завдання групі журналістів:

- підібрати інформацію про поняття дружба, дружні стосунки;
- підібрати ілюстрації та фотоматеріали;

• підготувати випуск шкільної газети «Дружба — це...».

Завдання групі режисерів: підібрати матеріал та написати сценарій виховного заходу для учнів школи «Дружбі — так!».

Опис проекту

Група розвідників проводить соціологічне дослідження в класі та обробляє й оформлює результати. Дослідження проводиться, аби дізнатися, кого вважають однолітками своїми справжніми друзями: однокласників, сусідів, родичів, старшокласників та ін. Отримані результати оформили у вигляді пірамідальної діаграми. Учні розробили такі запитання *анкети*:

1. Що таке дружба?

2. Скільки в тебе друзів?

1—2 людини; від 2 до 10 осіб; більш ніж 10 осіб.

3. Хто твій справжній друг?

Однокласник, родич, сусід, старшокласник.

Група журналістів добирала матеріали для оформлення шкільної газети «Дружба — це...», де розмістила відомості про Основу етичних стосунків між однолітками, що навчаються в одному класному колективі; учні підібрали матеріал для проведення класної години «Розкіш і вбогість спілкування».

Корисними й цікавими стали для школярів тренувальні вправи та психологічні ігри, які навчають дружніх і толерантних стосунків, умінь спілкуватись і знаходити правильне рішення в конфліктних ситуаціях. Доречним став комплекс тренувальних вправ для зменшення напруження й скорочення емоційної дистанції між членами групи.

Тренувальні психологічні вправи спрямовані на розвиток дружніх стосунків між учнями класу. Діти вивчають рівні та правила спілкування.

Для засвоєння матеріалу проводять ігри. Наведемо приклади.

Психологічна гра «Моргайчики»

Клас розподіляється на 2 групи, діти однієї з груп сідають у коло, інша група стає за їхніми спинами. Ті, хто сидить, без слів, тільки очима повинні домовитися про те, щоб обмінятися місцями. Той, хто стоїть, має стежити за тим, хто сидить, та помітивши його бажання обмінятися, покласти руку на плече того, хто сидить. Ця гра побудована на візуальному контакті.

Психологічна гра «Експеримент»

Двоє учасників сідають один напроти одного, дивляться в очі доти, доки хтось із них не розсміється або не відвернеться.

Група режисерів займається написанням сценарію «Дружбі — так!», у якому подає для загального обговорення «золоті правила для тих, хто бажає дружити» та рекомендації відомих психологів щодо загальних правил спілкування і вміння дружити з однолітками.

Мета заходу — навчити дітей сприймати різні життєві ситуації, аналізувати їх і знаходити шляхи виходу з них; виховувати в дітей правильне ставлення до таких понять, як *друг, дружба*, розвивати в учнів загальнолюдські чесноти.

Золоті правила для тих, хто має бажання дружити:

1. Виявляйте щирий інтерес до людей.

2. Частіше посміхайтесь, зустрічайте людей із радістю.

3. Звертайтеся до людини, називаючи її на ім'я.

4. Уважно слухайте того, хто говорить із вами.

5. Намагайтесь робити так, щоб ваш співрозмовник відчував свою неповторність.

6. Говоріть про те, що цікавить співрозмовника.

Результати проекту: випуск шкільної газети «Дружбі — так!», у матеріалах якої висловлювання відомих та видатних людей, психологів і педагогів, «золоті правила для тих, хто бажає дружити».

Проект «Орієнтир у світі професій»

Мета проекту: ознайомити учнів зі спектром майбутніх професій та професіями, популярними на сучасному ринку праці, підготувати школярів до визначення майбутнього профілю навчання в межах гімназії, популяризувати можливості людини у світі різноманітних професій, сприяти самовизначенню школярів у профорієнтаційному полі.

План проекту

У ході підготовки проекту учні об'єдналися у 5 груп.

Група літераторів працювала з літературними джерелами письменників і поетів різних епох із метою підготувати рубрику «Поети і письменники про професії» (вірші, уривки з літературних творів, присвячених різноманітним професіям).

Група знавців працювала з довідковою літературою (довідниками, енциклопедіями, журналами тощо) і створювала банк професій. Серед відомих і популярних професій діти визначили такі: лікар, льотчик, архітектор, столяр, водій. Учні впорядкували банк професій, наякі є попит на ринку праці та які залишаються маловідомими для широкого загалу (бренд-менеджер, веб-дизайнер, логістик, маркетолог, мерчендайзер, рекламний агент, ріелтер, піар-менеджер).

Група музикознавців добирала музичні твори для створення пісенного вернісажу «Професії на хвилях музики».

Група художників організувала і провела виставку дитячих робіт «Світ професій очима дітей», на якій демонструвалися малюнки учнів із зображенням людей — представників улюблених професій.

Група соціологів проводила соціологічне дослідження «Пізнай себе», у ході якого підібрала опитувальники для визначення професійних інтересів, типів професій за предметом праці (за академіком Є. Клімовим), визначення професійних схильностей, тестів, психологічних анкет для визначення схильностей та інтересів.

Результати проекту: розробка і проведення виховного заходу (усний журнал «Світ професій» з оформленням виставки робіт «Світ професій очима дітей» та музичним оформленням «Професії на хвилях музики», використанням уривків відомих віршів і літературних творів про професії).

**Проект «Кімната, яку
збудував випускник»**

Мета проекту: відкриття в навчальному закладі кімнати для проведення змістовного дозвілля учнями молодших і середніх класів.

Ключове питання проекту: «Чи важко навчатися не відпочиваючи?»

Тематичні запитання: «Чи потрібна ігрова кімната в школі? Хто зацікавлений в ігровій кімнаті?»

Змістові запитання: «Скільки часу потрібно для створення ігрової кімнати? З ким слід співпрацювати? Скільки коштів необхідно використати для створення кімнати?»

План проекту

Для виконання проекту учні об'єднуються в 4 групи: соціологи, дизайнери, менеджери, майстри «золоті руки».

Завдання групі соціологів: провести соціологічне опитування щодо потреби в шкільній кімнаті відпочинку та реальної допомоги в її обладнанні.

Завдання групі дизайнерів:

- розробити поради щодо оформлення кімнати;
- опрацювати спеціальну літературу про оформлення кімнати;
- зібрати банк проектів майбутньої кімнати;
- створити власний проект ігрової кімнати.

Завдання групі менеджерів:

- співпрацювати з громадськими організаціями і шефами з метою знаходження коштів для проекту;
- скласти план професійних та розважальних свят;
- випустити блискавку-запрошення до співпраці;
- створити банк ігор, фото, відео, дитячу бібліотеку.

Завдання групі майстрів «золоті руки»: забезпечити практичне застосування своїх розробок.

Опис проекту

Група соціологів проводить опитування серед дітей та дорослих за такими запитаннями (*потрібно підкреслити*):

1. Чи потрібна ігрова кімната в школі?

Так; ні; все одно.

2. Чи допоможете ви у створенні цієї кімнати?

Так; ні; не знаю.

3. Чим ви допоможете?

Коштами; фізично; нічим.

Група дизайнерів розробляє поради щодо оформлення приміщення, опрацюючи спеціальну літературу, створюючи банк ідей для оформлення проектів ігroteки.

Дизайнери опрацювали спеціальну літературу щодо оформлення кімнати і знайшли відомості про *колір кімнати*:

1. Блакитний — рівновага, свіжість, світлий настрій.

2. Білий — можливість розпочати з чистого аркуша, спонукає до дій, творчості, будить фантазію.

3. Жовтий та помаранчевий — кольори радості.

4. Бузковий — чудовий декор для дитячого світу.

5. Фіолетовий — колір фантазії та творчості.

Учні створили банк проектів дизайнерського оформлення майбутньої ігрової кімнати, розробили **поради щодо оформлення ігрової кімнати:**

1. Бажано, щоб кімната відпочинку була зорієнтована вікнами на схід або південний схід.

2. Матеріали мають бути гіпоалергенними, їх легко прибирати.

3. Підлога — будь-якого кольору — повинна бути теплою.

4. Освітлення має бути різноманітним і відповідати зоні діяльності (робоча та ігрова).

5. Обов'язкова вимога — безпечність усіх електроприладів.

Група менеджерів співпрацювала з громадськими організаціями й шефами школи з метою знаходження коштів для здійснення проекту, складала план професійних та розважальних свят, готувала й випускала блискавку-запрошення до співпраці, створювала банк ігор (із різними типами ігор, правилами їх проведення), фото-, відео-, дитячу бібліотеку ігор.

Група виготовила оголошення-реклами:

Увага! Увага! Увага!

У школі оголошується акція «Кімната, яку збудував випускник».

Хто бажає співпрацювати з нами, звертайтеся до керівника групи менеджерів.

Увага! Увага! Увага!

Охочих зробити власний внесок на розвиток проекту «Кімната, яку збудував випускник» просимо перераховувати кошти на р/р БФ «Надія». Заздалегідь вдячні!

Група менеджерів

Група менеджерів створила банк ігор: рухливі, інтелектуальні, настільні.

Детальніше ці ігри поділяються:

- на ігри з відкритими правилами, ігри з прихованими правилами;
- групові, командні, індивідуальні ігри;
- спокійні та рухливі ігри;
- ігри для загартовування, активізації естетичних почуттів, розвивальні, пізнавальні, ігри для закритих приміщень, ігри на повітрі тощо.

Відеотека:

- «Попелюшка»;
- «Гостя з майбутнього»;
- «Карлик-ніс»;
- «Три горішки для Попелюшки»;
- золотий фонд мультфільмів та ін.

Бібліотека:

- українські народні казки;
- дитячі оповідання;
- дитяча лірика;
- дитячі енциклопедії;
- періодичні видання.

Результати проекту: створення ігрової кімнати для учнів молодших і середніх класів для змістовного відпочинку, яку збудували учні старших класів за допомогою батьківського комітету і спонсорів; урочисте відкриття кімнати; проведення випускниками рухливих, інтелектуальних, розвивальних ігор на перерві та в позаурочний час.

Проект «Гість на поріг — радість у дім»

Мета проекту:

- розглянути поняття *гість*, *гостинність* та їх походження;
- дослідити українські народні сімейні традиції щодо зустрічі гостей та здійснити фольклорну експедицію;
- вивчити й порівняти традиції зустрічі гостей у різних країнах.

Ключове питання проекту: «Чи гостинні українці?»

Тематичні запитання: «Що означає бути гостинними? Чому гостей зустрічають хлібом-сіллю? Звідки пішла ця традиція?»

Змістові запитання: «Чи зберігаються народні традиції, зустрічі гостей у родинях школярів? Чим відрізняються українські традиції від традицій інших народів? Які українські страви подають на стіл сьогодні? Що говорить народна мудрість про українські народні традиції зустрічі гостей?»

План проекту

Для виконання проекту учні об'єднуються в 5 мікрогруп: етнографів, мандрівників, соціологів, фольклористів, кулінарів.

Завдання групі етнографів:

- дослідити походження слова *гість*;
- зібрати інформацію про звичаї гостинності;
- скласти пам'ятку «Як зустрічати гостей».

Завдання групі мандрівників:

- здійснити віртуальну подорож у різні країни світу;
- вивчити традиції інших народів щодо зустрічі гостей;
- налагодити листування з охочими відвідати нашу країну.

Завдання групі соціологів: провести опитування серед учнів школи та їхніх батьків щодо гостинності.

Завдання групі фольклористів:

- здійснити фольклорну експедицію;
- зібрати прислів'я та приказки про правила гостинності українців;
- зібрати пісні, які українці найбільше люблять співати, зустрічаючи гостей;
- видати збірку «Караоке за столом».

Завдання групі кулінарів:

- дослідити, які страви готують українці для зустрічі гостей;
- скласти різноманітне меню для зустрічі гостей;
- зібрати рецепти, що можуть допомогти прийняти гостей.

Опис проекту

Група етнографів вивчає питання щодо походження слова *гість* (давнє, праслов'янське, первісне значення його — *чужинець*).

Учні дослідили стародавній звичай: *гість повинен, зайшовши на подвір'я, бодай на хвилин} вступити до хати. Гостя запрошували до столу, садовили на найкращому місці. Сидячи за столом, гості повинні були чекати припрошення до страви. Коли гостина була святкова, то дітей за стіл не садовили, господарі теж не сідали: господиня подавала на стіл їсти і припрошувала жінок, а господар припрошував чоловіків. Нечемним вважалося, коли гість брав зі столу страви сам, без припрошення. Кожного гостя, який уже прощався, господарі проводжали аж на двір або за ворота.*

Школярі знайшли інформацію в літературних джерелах щодо зустрічі гостей, обряду запрошення та правил поведінки за столом.

Дуже цікавими і корисними були правила «Як поводитися за столом», які традиційно існували в українців.

Група мандрівників здійснила віртуальну подорож до різних країн світу з метою вивчення традиції інших народів щодо зустрічі гостей. Так, група дослідила, що приймати гостей — справжнє мистецтво.

Єдиного міжнародного етикету гостинності не існує. У кожній країні є свої традиції, нерідко вони можуть здатися нам, українцям, дуже дивними. Тому, перш ніж вирушати в якусь країну на відпочинок, українцям необхідно зазирнути в довідник.

Наприклад:

- в Узбекистані господиня подасть вам плов просто на подвір'ї;
- у Туреччині вас обов'язково поведуть у лазню, своєрідний клуб, де зустрічаються з друзями, грають у шахи, слухають музику і співають;
- у Скандинавії за столом найпочесніше місце віддають гостеві;
- у Якутії гостя розташовують у хаті, обов'язково подають чай, гість може сам приготувати собі їжу, може залишитися ночувати;
- в Японії господарі будуть довго вибачатися за те, що їм нічим погостити гостя, хоча стіл і вгинається від наїдків;
- в Англії, навпаки, запросивши вас до себе додому, не будуть заставляти стіл усілякими стравами, а обмежаться досить скромним, як на наші звичаї, чаюванням із традиційним ростбіфом — шматком смаженої яловичини. А можуть подати всього-на- всього бутерброди (сандвічі) або солодощі, напої чи каву. І не слід докоряти їм за скнарість, це в них так ведеться. Англійці вважають, що в гості ходять не для того, щоб наїстися. Для них найцінніше — це спілкування, добре провести час за цікавою розмовою.

Група соціологів проводить опитування серед учнів та батьків школи з метою виявлення традицій гостинності. Учні запитували:

- Чи любите Ви ходити в гості?
- Чи любите ви приймати гостей?
- Які страви пропонуєте своїм гостям?

Результати опитування показали, що найулюбленішими стравами серед сімей школи стали: галушки, борщ, сало, вареники, картопляні страви.

Члени цієї групи склали листа віртуальному другові:

«Кажуть, що забагато друзів не буває, тому я мрію мати багато друзів і запрошую вас до спілкування. Ми, українці, — народ веселий, завзятий, гостинний. У народі кажуть: "Гість рідко буває, та багато бачить". Отже, якщо ти хочеш побачити нашу мальовничу Україну і відчувати нашу гостинність, ласкаво просимо до нас в Україну. Але нам ятай: "Коли їдеш у гості, бери хліб у торбину"».

Група фольклористів своєю метою поставила здійснення фольклорної експедиції, зібрання прислів'їв та приказок щодо правил гостинності українців.

Завдяки проведеній роботі група збрала та оформила збірку українських народних пісень, які співають, зустрічаючи гостей, загадок та прислів'їв:

- Дома їж, що хочеш, а в гостях, що дадуть;
- Ліпше свій гість, як чужих шість;
- Незвані гості гризуть кістки;
- Де тебе не просять, хай тебе там чорти не носять;
- В гостях за їжу останнім приймайся, а першим переставай;

- Гарними розмовами гостей не наситиш;
- Пора гостям і честь знати;
- То добрий гість, що мало їсть;
- Веселий гість — родині радість;
- Ситого гостя добре годувати;
- Гостюючи, завжди пам'ятай, що ти не вдома;
- Не криви писка коло чужої миски;
- Будьте, як удома, а поведіться, як у гостях;
- Пішов би в гості, та ніхто не запрошує та ін.

Група кулінарів збрала та оформила путівник української гостинності, у якому подала повний перелік на карті кав'ярень, ресторанів, кухонь швидкого приготування, у яких готують українські національні страви.

Учні добре попрацювали над укладанням книги рецептів українських національних страв, серед яких стали: балабушки, пампушки, коржі, перепічки, пироги, калита, калач, коровай, коротун, лежень, паска та багато інших.

Школярі оформили збірку *«Школа кулінара»*, що містить корисну інформацію, яка допомагає сучасним господарям прийняти своїх гостей за українськими традиціями.

Результати проекту: відбулося шкільне свято, на якому учні презентували роботу всіх груп, показали народні традиції гостинності шляхом інсценізації, організували конкурс знавців української гостинності, роздавали книжечки рецептів і частували всіх присутніх українськими стравами, які приготували їхні батьки.

Проект «Світ професій. Ким бути?»

Мета проекту:

- виявити зацікавленість випускників питанням вибору майбутньої професії;
- укласти довідник із повним переліком можливих професій, які може здобути випускник школи в навчальних закладах області;
- провести профорієнтаційну роботу серед учнів школи.

Ключове питання проекту: «Якою буде твоя майбутня професія?»

Тематичні запитання: «Чи потрібна тобі допомога в обранні професії? Ти і сучасний світ професій. Яку ти обереш? Де можна здобути омріяну професію?»

Змістові запитання: «Що ти знаєш про сучасний світ професій? Які професійні цінності існують? Які професії є найпопулярнішими?»

План проекту

Для виконання проекту учні об'єднуються в 3 групи: дослідники, журналісти, літератори.

Завдання групі дослідників:

- дослідити, які професії серед учнів школи є найпопулярнішими;
- зібрати інформацію про нахили випускників щодо вибору майбутньої професії;
- скласти перелік професійних цінностей людини (вимог людини до професії).

Завдання групі журналістів:

- зібрати інформацію про те, які навчальні заклади області надають освіту;
- визначити, які професії можна отримати, навчаючись у вищих та середніх спеціальних закладах освіти області;
- упорядкувати інформацію про вимоги приймальних комісій закладів освіти щодо потрібних документів для вступу та складання іспитів;
- укласти довідник навчальних закладів області.

Завдання групі літераторів: підготувати творчий матеріал та розробити сценарій для проведення заходу «Світ моєї майбутньої професії».

Опис проекту

Група дослідників проводить соціологічне дослідження з метою вивчення найпопулярніших професій серед випускників школи. Учні здобувають інформацію про майбутні плани учнів щодо подальшого навчання випускників школи, популярні сучасні професії за допомогою ЗМІ (реклама, довідники, журнали, газети тощо).

Результатом дослідницької діяльності групи став **перелік професійних цінностей:**

- 1) необхідність нестандартних умов праці;
- 2) ненапружений темп діяльності;
- 3) комфортність умов праці;
- 4) безпека праці;
- 5) робота пов'язана з пересуванням на робочому місці (всередині приміщення);
- 6) робота пов'язана з частими роз'їздами;
- 7) альтруїстичний, гуманістичний характер праці;
- 8) жвавість, різноманітність праці;
- 9) творчий характер праці;
- 10) індивідуальна робота;
- 11) складна робота, яка вимагає високої кваліфікації і тривалої професійної підготовки;

- 12) чітко розписаний трудовий процес;
- 13) можливість вибору роботи близько від дом>.
- 14) робота проста, яка не вимагає високої кваліфікації і тривалої професійної підготовки.

Учні розробили **анкету** для виявлення професій - них якостей випускників школи:

1. *Я усвідомлюю зміст і мету свого життя:*
  - 1) чітко, ясно;
  - 2) нечітко;
  - 3) поки що не усвідомлюю.
2. *Моє ставлення до різних видів праці, роботі*
  - 1) завжди позитивне, добре;
  - 2) не завжди позитивне;
  - 3) частіше негативне.
3. *Я вважаю, що професія:*
  - 1) може зробити людину щасливою;
  - 2) відіграє певну роль у житті людини;
  - 3) ніяк не впливає на життя людини.
4. *Щодо вибору професії, то на даний момент:*
  - 1) я визначився(лася) / не визначився(лася);
  - 2) мені подобається декілька;
  - 3) вибір професії не зроблено.
5. *Я знаю (не знаю), куди поступити після закінчення школи:*
  - 1) визначено;
  - 2) не визначено, думаю;
  - 3) не знаю.
6. *Мої батьки:*
  - 1) з вибором професії згодні;
  - 2) не знаю, розмови з ними не було;
  - 3) з моїм вибором не згодні.
7. *Мене спонукав вибрати цю професію таким чином:*
  - 1) відповідність професії моїм здібностям;
  - 2) інтерес до професії;
  - 3) матеріальна зацікавленість.
8. *Наявність професійного ідеалу (людина, на яку я хочу бути схожим):*
  - 1) професійний ідеал визначено;
  - 2) професійний ідеал не визначено;
  - 3) професійний ідеал відсутній.

Результатом досліджень учнів стала інформація щодо найпопулярніших професій очима випускників школи: журналіст, програміст, дизайнер, екскурсовод, перукар, фінансист-бухгалтер, менеджер, юрист.

Група журналістів дослідила інформацію про те, які навчальні заклади області надають освіту; визначила, які професії можна отримати, навчаючись у вищих та середніх спеціальних закладах освіти області; збирала інформацію приймальних комісій закладів освіти про подання документів для вступу та складання іспитів.

Результатом роботи групи став **довідник «Де навчатися»**:

- 1-й розділ — «Середні спеціальні, вищі навчальні заклади м. Запоріжжя та Запорізької області (перелік, адреси, контактні телефони, часи роботи приймальної комісії)»;
- 2-й розділ — «Перелік спеціальностей, які можна отримати в навчальних закладах»;
- 3-й розділ — «Іспити, які складаються, програми, вимоги щодо складання іспитів»;

4-й розділ — «Вартість навчання, умови денного та заочного навчання».

Корисним та необхідним став 5-й розділ довідника, у якому учні зібрали відомості про рідкісні спеціальності та професії, які з'явилися останнім часом (менеджер організації, іміджмейкер, логістик, піар-менеджер тощо).

Група літераторів склала та підбрала кросворди, ребуси, сканворди про професії. Результатом роботи групи став підготовлений творчий матеріал та розробка сценарію для проведення заходу «Світ моєї майбутньої професії».

Результати проекту: випуск і презентація довідника для випускників школи «Де навчатися?», який учні представили на виховному заході профорієнтаційного спрямування «Світ моєї майбутньої професії».

Проект «Туризм — це класно!»

Мета проекту:

- дослідити історію розвитку та види туризму;
- оформити на допомогу туристам буклет із найвідомішими маршрутами;
- провести виховний захід із презентацією роботи груп.

Ключове питання проекту: «Туристами народжуються?»

Тематичні запитання: «Що ми знаємо про туризм? А що там на обрії? Куди звернутися туристу в Запоріжжі?»

Змістові запитання: «Хто і як полюбить відпочивати? З чого все починалося? Які таємниці очікують на нас за чотирма морями?»

План проекту

Для виконання проекту учні об'єдналися в 5 груп: соціологи, дослідники, менеджери, художники-оформлювачі, сценаристи.

Завдання групі соціологів:

- дослідити, який вид туризму є найпопулярнішим серед учнів школи;
- з'ясувати, хто з учнів вважає себе справжнім туристом;
- визначити, чого туристи очікують від відпочинку.

Завдання групі дослідників:

- зібрати інформацію про історію розвитку туризму;
- знайти відомості про найпоширеніші види туризму;
- зібрати інформацію про найвидатніші та найцікавіші місця світу.

Завдання групі менеджерів: укласти угоди з популярними туристичними агентствами міста про співпрацю та майбутні туристичні поїздки.

Завдання групі художників-оформлювачів: оформити й випустити буклет «На допомогу туристові».

Завдання групі сценаристів: розробити виховний захід, присвячений презентації роботи проектних груп.

Опис проекту

Група соціологів проводить соціологічне дослідження з метою вивчення ставлення учнів до туризму взагалі:

1. Який вид туризму Вам подобається найбільше?

- Екскурсійний;
- історичний;

• не знаю. № 12 (72) /грудень 2011

2. Чи вважаєте Ви себе туристом?

- Так;
- ні;
- не знаю.

3. Чого, на Вашу думку, очікують туристи від відпочинку?

- Нової інформації;
- задоволення;
- нових вражень.

Група дослідників знайшла й оформила інформацію про історію туризму.

Початком туризму в колишньому СРСР можна вважати 20-ті роки XX ст., коли профспілки організовували мандрівки для трудівників та солдат Наркомосу. Тоді були відкриті такі товариства, як «Радянський туризм», «Інтурист», Центральна станція дитячого туризму, екскурсійна станція Наркомосу. У роки війни ці агентства перестали існувати. У 1945 р. розпочало свою діяльність туристсько-екскурсійне агентство ВЦСПС.

У різних містах колишнього Радянського Союзу — у Москві, Санкт-Петербурзі, на Кавказі, у Грузії — було відкрито 150 туристських клубів. Поширені тоді були такі види туризму, як спортивний, лижний, велосипедний, водний.

Сьогодні набуває популярності ще екологічний, або зелений, вид туризму. Група учнів склала таблицю найпоширеніших видів туризму (таблиця 9).

Цікавим і корисним став матеріал групи про найвидатніші місця світу: експедиція до Африки, Кіліманджаро, Кампалу, Білого Нілу, озера Вікторія та ін.

Надбанням роботи групи стала інформація **«10 місць України, які варто відвідати»**:

- Переяслав-Хмельницький (70 км від Києва);
- Долина нарцисів (110 км від Ужгорода);
- Качанівка (Чернігівська обл., 180 км від Києва);
- Херсонес (м. Севастополь, 80 км від Сімферополя);
- Асканія-Нова (75 км від Херсона);
- дендропарк «Олександрія» (м. Біла Церква, 85 км від Києва);
- Кам'янець-Подільський (Хмельницька обл.);
- Шацькі озера (Волинська обл., 160 км від Луцька);
- Буки (Черкаська обл., 180 км від Києва);
- Соледар (Донецька обл.).

Група менеджерів підбрала інформацію про відомі туристичні фірми м. Запоріжжя.

Група учнів уклала угоди з популярними туристичними агентствами міста щодо співпраці та майбутніх туристських поїздок.

Група художників-оформлювачів підбрала інформацію, на основі якої оформила і випустила буклет «На допомогу туристові». У цьому буклеті учні розмістили інформацію «На допомогу вихователям», де подала сценарій «Посвята в туристи», матеріали з досвіду організації літнього відпочинку, туристських походів «Збираємось в похід», «Як вивчити рідний край», «У веселій компанії і поїхати нескучно», афоризми й анекдоти про туризм, ігри «Місячний маскарад», «Ми — розбійники», гра-подорож «Світ морських пригод».

Діти добре попрацювали над створенням ігротеки для туристів. До **банку ігор** увійшли такі:

- «Знайомі шуми» — відгадати джерело шуму на слух;

- «Найкращий хазяїн» — хто зуміє набрати й утримати велику кількість різних господарських товарів (мисок, тазків, каструль, віників тощо);

- «Перестрибни через голку» — перестрибнути через голку, яка лежить на підлозі, тримаючись пальців ніг кінчиками пальців рук;

- «Складаємо корову» — великий малюнок корови розрізаний на 6 частин, кожна з яких закріплюється на куб, роги вішаються раніше, завдання групи — сконструювати корову;

- «Віддай честь» — ведучий пропонує гравцям віддати честь правою рукою, а ліву водночас витягнути вперед з піднятим великим пальцем і сказати: «Во!», потім плеснути в долоні і зробити те саме, замінивши руки;

- «Хвіст морквою» — морква — це пластмасова пляшка 1,5 л, яка за допомогою стрічки закріплена на талії; потрібно цим хвостом попасти в дірку, що прорізана в папері або тканині;

- «Тихіше їдеш — далі будеш» — на ногу гравцеві прив'язується дитяча шумова іграшка; треба пройти дистанцію так, щоб вона не загриміла.

Також було розроблено або підібрано ще багато інших ігор.

Група сценаристів розробила сценарій виховного заходу для учнів школи, присвячений презентації роботи проектних груп.

Результати проекту: організація роботи туристського гуртка і проведення виховного заходу для учнів школи з презентацією роботи всіх груп учнів, що працювали над темою.

Проект «Струнка фігура — краса і здоров'я»

Мета проекту:

- дослідити рецепти стрункої фігури для учнів;

Позаурочна проектна діяльність: що педагогу потрібно знати

- оформити буклет із корисними порадами;
- провести виховний захід із презентацією роботи груп.

Ключове питання проекту: «Як стати красивим і струнким?»

Тематичні запитання: «Як зробити фігуру стрункою і зберегти її? Чи є в нас можливість зберегти струнку

фізкультури. Серед опитаних 54 % людей вважають струнку фігуру запорукою здоров'я. 53 % учнів обирають індивідуальний вид спорту, 46 % вважають кращим командний.

Група спортсменів зібрала інформацію про види фізкультурних занять та знайшла відомості про спортивні вправи, які допомагають людині зберегти струнку фігуру.

Таблиця 9
Види туризму

№	Вид туризму	Мета
1	Рекреаційний	Відпочинок і лікування
2	Екскурсійний	Мандрівка з метою пізнання
3	Спортивний	Мандрування з метою участі в різних спортивних змаганнях
4	Діловий	Поїздки, пов'язані з професійною діяльністю
5	Етнічний	Поїздки з метою відвідати родичів
6	Екстремальний	Вид туризму, пов'язаний з фізичними навантаженнями та іноді з ризиком для життя
7	Водний	Мандрівка на борту морського або річкового судна по річках, озерах, морях
8	Цілеспрямований	Поїздки на великі масові заходи
9	Релігійний	Поїздки з метою виконання релігійних місій

фігуру?»

Змістові запитання: «Чи є місце для фізкультури у вашому житті? Чи важлива фізкультура для здоров'я і чи потрібна вона взагалі? Чи зможемо ми самостійно стати стрункими? Хто нам допоможе стати стрункими й красивими?»

План проекту

Для виконання проекту учні вирішили об'єднатись у 4 групи: соціологи, спортсмени, менеджери, дизайнери.

Завдання групі соціологів:

- дослідити ставлення дівчат і хлопців до фізичних вправ;
- визначити, які найулюбленіші види спорту учнів та їхніх батьків.

Завдання групі спортсменів:

- зібрати інформацію про види спорту;
- знайти відомості про спортивні вправи, які допомагають людині зберегти струнку фігуру.

Завдання групі менеджерів: вивчити можливості міста щодо занять спортом.

Завдання групі дизайнерів: оформити й випустити буклет «Струнка фігура — краса і здоров'я».

Опис проекту

Група соціологів проводить соціологічне дослідження з метою вивчити ставлення учнів до фізкультури, спорту, фізичних вправ:

1. Чи займаєш ти фізкультурою у вільний час?
  - Так;
  - ні;
  - іноді.
2. Чи вважаєш ти, що струнка фігура — це запорука здоров'я?
  - Так;
  - ні;
  - не знаю.
3. Який твій найулюбленіший вид спорту?
  - Командний;
  - індивідуальний.

Завдяки проведеному дослідженню було виявлено, що майже 60 % учнів займаються фізкультурою постійно, 23 % — іноді, 15 % — не займаються ніколи, крім уроків

Діти дібрали інформацію про здоровий спосіб життя та оздоровчу фізкультуру, відомості про гігієнічну, атлетичну, ритмічну, лікувальну гімнастику та її особливості.

Група спортсменів підібрала комплекс вправ для стрункої талії, зміцнення м'язів живота. Учні представили систему вправ для збереження стрункої фігури: загальні рекомендації, підготовку до роботи, вправи стоячи для шиї, м'язів грудей, попереку, вправи лежачи на спині, сидячи; знайшли інформацію про фітнес (спосіб життя, який гарантує досягнення фізичної, внутрішньої гармонії для того, щоб отримувати

радість від кожного прожитого дня, не зважаючи на стресові ситуації).

Проект «Створення неперервного цвітіння біля рідної школи»

Мета проекту:

- розробити план озеленення школи;
- створити клумбу неперервного цвітіння біля школи.

Ключове питання проекту: «Як зробити нашу школу красивішою?»

Тематичні запитання: «Що ми знаємо про історію озеленення нашої школи? Чи потрібне озеленення нашої школи? Що ми зможемо зробити для озеленення школи?»

Змістові запитання: «Які квіти можна посадити на шкільній клумбі? Чи можна зробити так, щоб клумба постійно квітнула? Чи можна зробити міні-енциклопедію квітів?»

План проекту

Для виконання проекту учні вирішили об'єднатись у 4 групи: соціологи, енциклопедисти, флористи, садівники.

Завдання групі соціологів:

- дослідити історію розвитку озеленення школи;
- визначити, якими квітами можна прикрасити шкільне подвір'я.

Завдання групі енциклопедистів:

- зібрати інформацію про різновиди квітів рідного краю;
- знайти відомості про час цвітіння цих квітів;
- оформити міні-енциклопедію «Квіти — очі Землі» та провести конкурс малюнків «Є очі у квітів».

Завдання групі флористів:

- вивчити біологічні особливості квітів, які цвітимуть на шкільній клумбі;
- підібрати корисні поради для садівників, які будуть садити квіти й доглядати за ними.

Завдання групі садівників:

- висаджування й висівання квітів та догляд за шкільною клумбою;
- розробка плану озеленення школи;
- проведення виставки-продажу кімнатних квітів та їх паростків.

Опис проекту

Група соціологів проводить соціологічне дослідження з метою вивчення історії розвитку озеленення школи, вивчення думки учнів про те, якими квітами можна прикрасити шкільне подвір'я, упорядкувавши клумби.

1. Чи потрібне естетичне оформлення шкільному подвір'ю?

- Так;
- ні.

2. Хто повинен брати участь у створенні квітника біля школи?

- Учні;
- батьки;
- ~~учителі~~; **ШК** □ **Л** **Я**/для заступників і не тільки
- працівники школи.

3. Хто має доглядати за квітами на шкільній ділянці?

- Учні;
- батьки;
- учителі;

- працівники школи.

Проаналізувавши відповіді, учні виявили, що шкільному подвір'ю необхідне озеленення (98 % відповіли «так»).

Дослідження показало, що, на думку учнів, у створенні квітника повинні брати участь учителі, батьки та учні, а доглядати за клумбами повинні учні (92 %), учителі та працівники школи (75 %).

Учні дослідили історію озеленення школи і з'ясували, що за рішенням колективу на шкільному подвір'ї висаджували дерева, кущі, а потім і квіти: півонії, бузок, півники, барвінок. Для перших клумб земля була завезена 35 років тому. Найулюбленішою квіткою школи став барвінок, який з часом набув символічного значення. Багато квітів було пересаджено з дикого степу. Це були звичайні степові квіти, які росли скрізь за селом.

Група енциклопедистів працювала з метою зібрання інформації про різновиди квітів рідного краю; відомості про час цвітіння цих квітів та створенням міні-енциклопедії «Квіти — очі Землі». Учні групи були ініціаторами проведення конкурсу малюнків «Є очі у квітів».

До енциклопедії «Квіти — очі Землі» ввійшло багато інформації: «Квіти — одне з найпоширеніших творінь природи, дивовижні дарунки природи, яких з кожним роком стає все менше. Це творіння людських рук, розуму і фантазії, творіння для людини, наші справжні супутники, ніжні, чарівні й бентежні. Квіти — це честь, це пошана, це подяка, це завжди краса, частинка величної земної краси».

До міні-енцикл.: ввійшла інформація про такі квіти:

- геліптерум, гипсофіла, качим;
- амбербоа, аммобіум, антиринум, гортензія, гомф.;—¹ димрфотека;
- агератум, аміант, кореопсис, космос, лаватера, левкой, лобелія, мак та багато інших.

Група флористів вивчила біологічні особливості квітів, які цвітимуть на шкільній клумбі, та підбрала корисні поради для садівників, які будуть висаджувати квіти й доглядати за ними.

Результатом роботи групи стала інформація «Біологічні особливості квітникових рослин». Учні підбрали інформацію про колір рослин, висоту стебла, час цвітіння. Завдяки цьому школярі змогли визначити квіти, які можна висадити й висіяти на шкільній клумбі (таблиця 10).

Таблиця 10

Цвітіння рослин

№	Період цвітіння	Назва рослини
1	Квітень	Тюльпан
2	Квітень	Півники степові
3	Травень	Півонії
4	Травень	Тюльпани
5	Травень	Півники садові
6	Травень	Аквілегія
7	Травень	Барвінок
8	Травень	Мак багаторічний
9	Травень	Півонія тонколиста
10	Травень	Кореопсис
11	Червень	Гайляридія
12	Червень	Васильки багаторічні
13	Червень	Півники садові
14	Червень	Нагідки, календула
15	Червень	Аквілегія
16	Червень	Лілійник
17	Червень	Нив'яник
18	Червень	Мак багаторічний
19	Липень	Кореопсис

Учні школи випустили корисні поради щодо догляду за рослинами на клумбі неперервного цвітіння.

Група садівників організувала суботник у школі, у якому брали участь учні, батьки та працівники школи. Метою цього суботника було висадження квітів на шкільній клумбі.

Група розробила план озеленення школи, до якого ввійшов перелік рослин, аудиторій, де будуть висаджені квіти.

Група садівників організувала проведення виставки-продажу кімнатних квітів та їх паростків, у якій взяли участь усі класи. Кожен присутній зміг не тільки подивитися, ознайомитися з різновидами кімнатних рослин, а й купити паростки кімнатних квітів.

Результати проекту: відкриття клумби неперервного цвітіння на шкільному подвір'ї, випуск шкільної учнівської квітничкової міні-енциклопедії, розробка та подальше впровадження плану озеленення школи.

Проект «Край, де я живу»

Мета проекту:

- вивчення стану навколишнього середовища рідного краю;
- проведення екологічного усного журналу з метою знаходження шляхів поліпшення екологічного стану середовища.

План проекту

У ході підготовки проекту учні об'єдналися у 4 групи.

Група соціологів проводить соціологічне опитування серед мешканців району з метою визначення найбруднішого місця району, яке потребує термінової допомоги; визначення екологічного стану району.

Група екологів розробляє поради щодо правил поведінки в природі й усний журнал «Земля — наш спільний дім».

Група естетів збирає інформацію та оформлює виставку творчих робіт учнів школи «Край, де я живу», де представлені малюнки із зображенням найкрасивіших

місць району, фотоматеріали, на яких зафіксовані найцікавіші місця краю.

Група журналістів працює з літературними джерелами й народознавчими посібниками, збирає банк творчих ідей та оформлює книжечку з прислів'ями й приказками, пов'язаними з природними явищами; з творами дітей про найкрасивіші місця району.

Результати проекту: зібрання інформаційних і наочних матеріалів про красу рідного краю для проведення виставки творчих робіт та усного журналу «Земля — наш спільний дім».

Проект «Мої шефи»

Мета: організувати дозвілля учнів під час перерв, розвивати організаторські здібності учнів, підвищити активність і відповідальність школярів, розвивати вміння синтезувати, підбирати матеріал для підготовки проекту.

План проекту

У ході проекту учні об'єдналися у малі групи.

Перша група провела анкетування серед школярів та батьків із метою вивчення їхньої думки щодо організованого дозвілля, а також створення банку ігор, у які учні люблять грати.

Друга група працювала з інформаційними джерелами, добираючи рухливі ігри для учнів молодшого віку, та підготувала буклет «Цікаві ігри для дітей».

Третя група оформлювала фотоальбом із власними фотоматеріалами.

Результати проекту: презентація буклета, проведення рухливих ігор на шкільних перервах, допомога класоводу в проведенні й підготовці класних виховних годин.

Проект «Зробимо нашу школу красивішою»

Проект довготривалий, колективний, практико-орієнтований.

Мета проекту: формування трудових компетенцій учнів, розвиток позитивної «Я-концепції» через самоактуалізацію, розвиток трудових навичок і вмінь.

План проекту

У ході підготовки проекту учні об'єдналися у малі групи (бригади).

Група хлопців розробила план виготовлення стільців зі старих шкільних парт для класної кімнати.

Група дівчат розробила план озеленення шкільного фойє квітами, висадженими в клумби. Для цього вони підготували розсаду, яку виростили самостійно. Презентація проекту відбулася на шкільній підсумковій конференції «Твої можливості, людино».

Звітування про роботу класу відбулося на святковому концерті, присвяченому Дню гімназії.

Результати проекту: виготовлення двох лавочок для учнів школи, які було розміщено в шкільній рекреації, створення клумби з папороттю у фойє школи.

Проект «Боротьба зі СНІДом»

Мета проекту: підготовка профілактичної програми гімназії № 6 «Боротьба зі СНІДом», поглиблення профілактичних знань, розвиток творчого підходу до вирішення проблеми, формування позитивної мотивації до здорового способу життя.

План проекту

У ході проекту учні гімназії організували штаб профілактичної роботи, запропонували проведення тижня профілактики СНІДу, розробили план програми, куди ввійшли такі заходи: проведення тренінгів, зустрічей зі спеціалістами наркологічного диспансеру, перегляд профілактичних відеофільмів, створення волонтерського руху за програмою «Сприяння просвітницькій роботі "рівний — рівному"» серед молоді України щодо здорового способу життя, створення шкільної профілактичної відеотеки, видання профілактичних бюлетенів для дітей різного віку, проведення диспутів, організація акції в парку О. Гагаріна тощо.

Редакція шкільної газети «Альма-матер» вирішила видати спецвипуск, присвячений проблемі СНІДу.

Результати проекту: створення шкільної профілактичної програми «Боротьба зі СНІДом», а також банку інформації з проблеми СНІДу, оснащення медичного кабінету й класних кімнат одноразовими шприцями, аптечками, організація роботи консультативного пункту для надання інформаційної та психологічної допомоги учням гімназії, проведення заходів щодо набуття навичок особистої гігієни.

Проект «Дружба»

Мета: навчитися формувати дружні стосунки в класному колективі, добувати інформацію про поняття «дружба» та її значення в житті людини, користуватися порадами друзів та поділитися власними «рецептами» дружби, видати спеціальний випуск шкільної газети.

План проекту

У ході проекту учні класу об'єдналися у 4 групи.

Перша група вивчала психолого-педагогічну літературу з питань дружби й формування дружніх стосунків, а також збирала інформацію і складала скарбничку народної мудрості.

Друга група провела анкетування й соціологічне дослідження серед учнів класу з метою з'ясувати уявлення дітей про дружбу та думки учнів про рівень дружніх стосунків у класному колективі, а також обробила дані інтерв'ю за питаннями про вибір друзів, випробування дружби, про справжню і несправжню дружбу.

Третя група підготувала повідомлення «Історія моєї дружби», «Рецепти дружби», «Історія дружби моїх дідусів та бабусь», склала текст-пояснення для ін'юпанетян «Що таке справжня дружба земних людей»,

підготувала пам'ятку «Поради нашим друзям». До інформаційної скриньки, над якою працювала ця група дітей, увійшла така корисна інформація: «Мої рецепти дружби», «Пам'ятка для друзів», «Видатні люди про справжню дружбу», «Скарбничка народної мудрості», «Дружба в малюнках».

Результати проекту: колективне вироблення правил дружби, життя класу, випуск газети «Мандрівка до країни Дружби».

Література

1. Гитман Е. Проект в образовательной области «Тех-нология» // Шк. технологии. — 2002. — № 6.
2. Кагаров Е. Метод проектов в трудовой школе. — Л.: Брокгауз-Ефрон, 1926.
3. Карпов Е. Учебно-исследовательская деятельность в школе // Дайджест педагогических идей та технологий. — 2002. — №4.
4. Копытов А. Школьный проект «Создание нового предприятия» // Директор школы. — 1999. — № 3.
5. Лебедева Л. Метод проектов в продуктивном обучении // Шк. технологии. — 2002. — № 5.
6. Леонтьева М. Р. Об использовании метода проектов в образовательной области «технология» // Школа и производство. — 2000. — № 6.
7. Матяш Н. В. Подготовка учителя технологии к обучению школьников проектной деятельности. — Брянск: БДПУ, 2000.
8. Мурашкова И. Н. Неделя проектов // Шк. технологии. — 2001. — № 1.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е. Полат — М.: Академия. — 2000.
10. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Гісхоти. — К.: А.С.К., 2001.
11. Павлова М. Б. Образовательная область технология. Теоретические подходы и метод, рекомендации. — М.: Технологическое образование в России, 1997.
12. Павлова М. Б. Проектный подход в обучении технологии // Школа и производство. — 2003. — № 2.
13. Пахомова Н. Учебные проекты: методология поиска // Учитель. — 2000. — № 1.
14. Пилюгина С. Метод проектной деятельности в Интернете и его развивающие возможности // Шк. технологии. — 2002. — № 2.
15. Сиденко А. С. Метод проектов: история и практика применения // Завуч. — 2003. — № 6.
16. Фицула М. Педагогика. — К.: Академия, 2001.
17. Ярошинский И. В. Опыт реализации проектов в ан-глийской школе // Школа и производство. — 1996. — № 1.

ШКОЛА КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

У збірнику вміщено матеріали, які допоможуть класним керівникам обрати оптимальну модель виховної системи класу, спланувати свою діяльність і роботу класного колективу, передбачити форми і методи роботи з класом, скоординувати роботу з батьками. Ви ознайомитеся з рекомендаціями, порадами, консультаціями науковців, досвідом ваших колег — класних керівників. Збірник адресовано класним керівникам, методистам РМК (ММК), ІМЦ, ОІПОП, заступникам директорів з виховної роботи, педагогам-організаторам, студентам педагогічних ВНЗ.

Щоб замовити книжку, зателефонуйте у видавництво за тел.: 044 284 24 50 або надішліть sms-повідомлення такого змісту: «Хочу замовити книжки» на номер 067 408 84 73, і ми вам передзвонимо